

Մ Ի Օ Ս

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՋԳԵՅԻՆ ԲԸՆԸՍԻՐԿԸՆ ԳՐԸԳԻՏԿԸՆ
ԵՒ ՔԸՂԸԲԸԿԸՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԸՂԻՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԵԵԱՆՑ

1875

ՅՈՒՅԱԿ ԳՐՈՅ

Ի Տ Պ Ա Ր Ա Ն Ի Ա Ռ Ա Ք Ե Լ Ա Կ Ա Ն Ա Ք Ո Ռ Ո Յ Ս

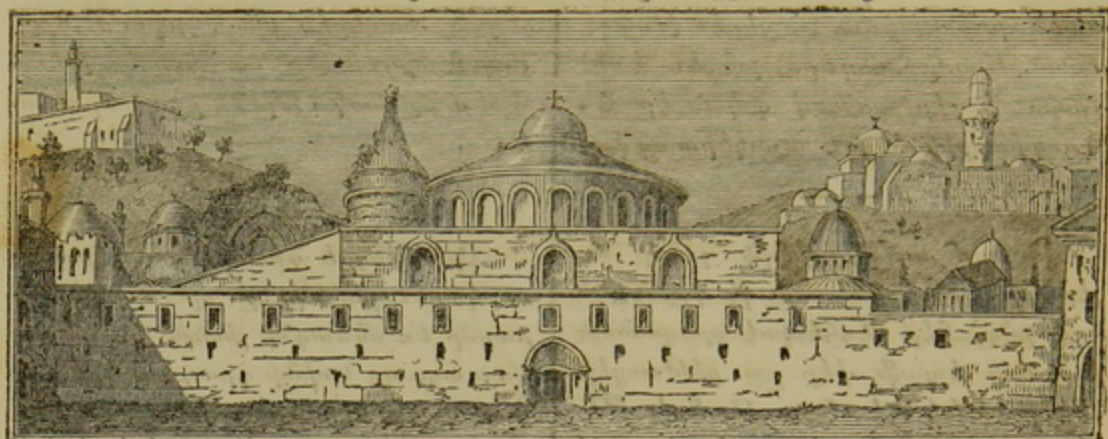
ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՎ ԲԵԱՆՅ

ԵՒ ԱՐՅՈՂՈՒԹԻՒՆՔ ՆՈՅԻՆ

Ադնէս, Հայերենէ փոխեց ՚ի Տանկերէն Յ. Քիւրքեանաթի. տպուղ 1872.	4	
Աղօթադէպք Աբգայան տեղւոյ, աշխարհիկ լեզուաւ.	2	
Անուրջք ՚ի Սիւն, ոգեաց Մ. Թաթուլ. 1869.	1	20
Առաքնութեան ճամբան, կամ Մենտոր մանկանց, թարգմանեց Տ. Հ. Թ. Ս.	7	
Աւետարան աստեղի. Ս. Եկեղեցւոյ մէջ կողմացուիք աւետարաններն Էն.	30	
Աւետարան փոքր. Տպուղ 1867.	6	
— Նոյնը կտարարանով. Տպուղ 1867.	12	
— Նոյնը ճաշու. Տպուղ. 1868.	30	
Բանախօսութիւն, աշակերտահայ մէջ. Բ. Տիւղ 1874.	1	
Բացատրութիւն Հրաժարման՝ եւ զղջման եւ առաւօտեան երգաց շարհայ. (')	6	
Գաղիկ վերջին արքայ Հայոց Բագրատունի, ողբերգութիւն. Տպ. 1672.	5	
Գործք Առաքելոց. Տպուղ 1867.	6	
Գործք Ուկրաինիկ Սանաէլ Ոսարբի հրէի. Տպուղ 1867.	3	
Գովաանք. Տպուղ 1867.	3	
Եղիշ, պատմութիւն Վարդանանց պատերազմին ընտիր գործ նախնաց.	7	
Երեւոյթ կրից. Տպուղ 1851.	7	
Երկու խառք, եկեղեցւոյ պաշտօնէից ուղղուած. Տպուղ 1873.	3	
Երեւմտաւոր, աղօթագիրք, գործ նախնաց. Գ. տպագ. 1870.	7	
Գանապատութիւն հինգ դարուց. Բ. տպ. 1862.	40	
Ընդհանրական թուղթք Ներսիս Շնորհաւոյ. Տպուղ. 1871.	18	
Թանգարան խրատու. Գ. տպ. 1870.	18	
Թափօրի տնտրակ տարեկան. Տպուղ 1839. (')	3	
— Նոյնը չարաթական. Տպուղ 1838 (')	2	20
— Նոյնը՝ Ս. Զատիկայ տանարին մէջ կտարարուած թափօրներու համար	4	
Թուարանութիւն համառօտ, Ս. Պ. Փափաղանցի, Գ. տպ. 1869.	3	
Ժամագիրք խոշորագիր. Տպուղ 1866.	20	
Ժամագիրք աստեղի. Տպուղ 1870.	50	
Լինդիր Ս. Տեղեաց եւ նորա պաշտօնական քննութիւնը. Տպուղ 1871. (**)	6	
Խորհրդածութիւն Ս. պատարագի, գործ նախնաց. Տպուղ 1842.	10	
Խորհրդատնտր Ս. պատարագի. Տպուղ 1873.	10	
Կարգադրութիւն առողջութեան. Տպուղ 1871.	5	
Կենսագրութիւն Բաաբալայ, Տպուղ 1869.	2	
Կտակադիր հոգեւոր բանից. Դրեց Արգար Խոնեց. Տպուղ 1853.	6	
Կրթարան Աւետարանական բանից. Դաս Ա. Սիւնե Պետրոս.	1	20
" " " Դաս Բ. Սանդալցի.	1	20
" " " Դաս Գ. Որդիք Աստուծոյ.	1	20
Համադաստութիւն երկրաստան առաքելոց, հանդերձ յաւելուածով.	4	
Համառօտութիւն Քրիստոնէական ուսման. Տպուղ 1873.	4	
Հայիկ վերաց. Տպուղ 1852. (**)	6	

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՍԻՒ ԽԱՆԻՆԸ (*) ԵՄ ԳՐԻՆ ԿԱՆԱԳԻՒՄ ԸՆԴՈՒՆ ԵՆ ԵՐԱՅԻՆ.
ԵՒ ԵՐԻՄԻԱ (**) ԲԵՐԵՂԻՆ ԵՂԵՐԺ ԸՆԴՈՒՆ.

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 2.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՎԵՏՐՎԱՐ 28
1875.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲՍՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՏՕՆ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԵՒ

ՀԱՆԴԻՍ ԺԱՌԱՆԳԱԻՌԱՑ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆաՀատա-
կութեան Տօնն եկեղեցական փառա-
ւորութեամբ կատարուելէն զի՛նի՛ կա-
տարուեցաւ ապա գործցական հան-
դէս Ժառանգաւորաց Վարժարանի
Սրբոյ Աթոռոյս։ Սոյն հանդիպին ներ-
կայ էին Ս. Ուստիա Միաբաններէն և
Ուստաւորներէն զատ նաեւ քաղա-
քացի Աղբայիք եւ Վսեմ Բզէ՛շին
Ալի Պէյ։ Աշակերտաց հայերէն, տաճ-
կերէն եւ գաղղիարէն ծառափառու-
թիւններէն զի՛նի՛ Վսեմ Բզէ՛շին իւր

գահունակութիւնն յայտնելով՝ համա-
ռօտ առնեալ թաւա՛րութեամբ յորդորկալ
դոց ուսումնասիրութեան, և ապա Ս.
Պատրիարքն Յամանեան Բարեխնամ՝
Տէրութեան իւր հրատակաց շնորհած
կրթութեան և յառաջադիմութեան
արտօնութիւններն բացատրելով, օրհնեց
Աղբը, Տէրութիւնն, ուսուցիչներն
ու ուսանողներն և այսպէս վայելու-
թեամբ կերեցաւ հանդէսն։

Արժան կը համարվի՛ր հրատարա-
կել Սիօնի միջոցաւ թէ՛ Վսեմ Բզէ՛շի

տոնենախօսութիւնն (հայերէն թարգմանութեամբ հանդերձ) զոր յետ հանդիսին ՚ի գիր առնելով զընթաց էր Ս. Պատրիարքին և թէ՛ աշակերտաց խօ-

Ուրում ու մեարիֆին գատր ու շերէֆինէ՛ տերէճէ ալի վէ գըլմէթլի օլտըղնը՝ հէր մէղհէպտէ պուլունան իւլէմաի էսլաֆ փէք չքք քիթասլէր թէէլիֆի իլէ պէյան ու թաֆսիլ իթմիշ օլտսգլարընտան, պուշը խապթ իլլին զիյատէ սէօղ սէօլէմէյէ հաճէթ կէօրիլէմէզ։ Ասարը սապըգա վէ ղէմանըմըղտա կէօրտիլկիլմիզ ահ վալը վաղըհա տէրլլէթլլէ սապիթ օլուր, քի ինսանլէրի տիւնեա վէ աիւրէթտէ թարիֆի ֆէվղ ու սաաւէ թէ իյսալ իտէն անձագ էնվարը ուլում վէ քէմալ իմիշ, իշտէ սլունլարը թահաիլտէ լաղըմ օլան էսպապըն էն պաշուլարը տէ՛ միւսաատէի ղէման վէ էմքեան օլուպ՝ ղէման իսէ համո օլտուն վէլիլի նիյմէթ պիմիննէթիմիզ Փատիշահըմըզ էֆէնտիմիլին ղէմանը առալէթնիշանը միւլլէքեանէլէրի տիր, քի ղիլրի ճէնահը սալթանաթը սէնիլէլէրինտէ պուլունան քեսաֆֆէի միլլէ վէ ագվամ հիշ պիլրի պիլինտէն ֆարգը ոլմայարագ իգմալը ֆէղայիլի ինսանիլէ եօլունտա սլունձա միւսաէտաթ վէ ինայաթը ճէլլէի շահանէլլիննէ մաղհար վէ միւսթաղըագ օլմագտա տըր, էմքեան աէտիլիմիզ տալի հէր միլլէթին միւսաիտ օլտուղուհալի, եանի բուէսապի միլլէթին էֆրատ հագգընտա սարֆը մէսայի վէ հիմէմաթը օլուպ, իշտէ Բէտէրինիզ մագամընտա պուլունան Բաթրիգ էֆէնտի հաղլէթլէրի տալիս պու եօլտա պիղգաթ վէ բուէսաա ճանիպինտէն պիլ վասըթա սարֆը մէսայիլի միւլթէվալլէ իթմէքտէ օլտուղնը

սեյաճ ճառերէն մին, յորում Սրբոյ Վարդանանց նահատակութեան Վսեմ նշանակութիւնն բացատրուած է։

Ուսմանց և գիտութեանց յարգն ու կարեւորութիւնը որ աստիճանի բարձր եւ մեծագնի լինելն՝ իւրաքանչիւր ազգաց նախնի գրադէտներն անհամար գրքերով ընդարձակօրէն բացատրած են, ուստի այս կէտը երկարօրէն բացատրելու հարկ չը կայ։ Անցեալ եւ ներկայ ժամանակիս շարժումներն եւ ժողովրդային վիճակն յայտնի ցոյց կուտայ, որ մարդոց թէ՛ այս աշխարհիս և թէ՛ հոնդերձեալին մէջ փրկութեան եւ երջանկութեան հասնելու միակ միջոցն գիտութեան լոյսն եւ կատարելութիւնն է, որոնք ձեռք բերելու համար կարեւոր միջոցներուն գլխաւորներն են Ժամանակին ազգո-թիւնը և Յեռնահառ-թիւնը։ Ժամանակին ազատութեան նկատմամբ, Փառք Արարչին, որ այնպիսի Բարեխնամ Կայսեր օրով կ'ապրինք, որոյ թագաւորութիւնն արգարատիրութիւն է։ Եւ նորա Բարձր հովանոյն ներքեւ գտնուած ամեն ազգ և ազլինք կը վայելն անխտիր անչափ ազատութիւն եւ առանձնաշնորհութիւն, որ մարդկային կատարելութեան շարժառիթներն են։ Իսկ ձեռնհասութիւնը իւրաքանչիւր ազգաց նպաստաւոր վիճակէն եւ նոյա մեծամեծաց ջանքէն ու աշխատութենէն կախումն ունի, և ահա ներկայ քննութեան հանդէսն մեծ ապացոյց է այն յարատեւ ձգանց և խնամոյց, զորս Ս. Պատրիարքն, Ձեր Բարեխնամ Հայրն ուղղակի, և Աղգին մեծամեծներն անուղղակի՝ ղոհած են և կը ղոհեն, որոյ արգիւնքը որ է Ձեր յառաջագիմութիւնն այսօր սոյն հան-

պուռ կիւնքի իմթիհանքնըղտտ տիտէի
մէմնունիյէթլէ կէօրտիւկիմիզ անվա-
լը թէրագգըյաթընըղէ սապիթ օլ-
մուշ տըր : Արթըգ պուռտան սօնրա
տախի սիդէ լաղըմ օլան սայու զայ-
րէթտէ դուսուր իթմէյերէք իգմալը
թահսիլ իլէ՝ Տէօլլէթ վէ Միլլէթ նա-
ղարընտա մէմուռհ վէ մէրդուլ օլմագ
ֆէղայիլնի իքթիսապ իթմէլիսինիզ :

գիսիս մէջ դոհունակութեան աջօք
տեսայ :

Ուրեմն, ո՛ր աշակերտք, դուք եւս
կը պարտաւորիք այսուհետեւ յարա-
տեւ աշխատասիրութեամբ ձեռք բե-
րել ձեր կոշման վերաբերեալ ուս-
մունքները և կատարելութիւնը, ու-
րոնցմով կարողանայք օգտակար հան-
դիսանալ Տէրութեան և Ազգին :

ԱՌԱՔԵԼԱՇՆՈՐՀ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀԱՅՐ ԵՒ ՄԵԾԱՐՈՅ ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ

Ազգի մը կամ ժողովրդեան մը
անցեալ ժամանակի պատմական կեան-
քը փրկաւէտ և օգտակար հայելի մ'է,
ուր ներկայ սերունդը մի առ մի կը
տեսնէ ինչպէս իւր շքեղ փառաց պան-
ծալի գեղանկարն, նոյնպէս իւր նսեմ
աւուրց տխուր յիշատակութիւնը .
ինչպէս Հայրենեաց պաշտպան և նորա
պայծառութեան ջանախնդիր անմահ
սատարներն, նոյնպէս նորա փառքը
նսեմայնող ազգագրութ լիտ մատնիչ
ները : Այս նկատմամբ երբ մարդկա-
յին ազգի տարեգրութիւնը թղթա-
տենք մեր աեսութենէն պիտի անցնին
խումբ մի հրէշական ուրուականներու
սևագլմ ստուերներ, որք սոսկումն և
համանգամայն զայրոյթ կը պատճա-
ռեն մեզ, եւ հատընտիր քաջաց ահ-
նախտիլ լուսերեւոյթներ, որք մեր
միտքն ու հոգին անսլաղում հիաց-
մամբ կը լցուցանեն : Ահա՛ դուռը և
ամբարտաւան Քսերքսէս մի, որ մե-
ծութեան և փառաց բարձր կատա-
րէն մահ, գերութիւն և աւերած կը
սպառնայ բովանդակ Յունաստանի,
յանցս Թերմոփիլէայ քաջն Լեւոնի-
դասէ կրած կոտորածէն յետոյ մի ըղ-
կնի միւսոյ Ելադայի դաշտերու մէջ

ի հող կը ծածկէ իւր անթիւ տիեզե-
րաստան բանակներն, և ինքն կոր ՚ի
գլուխ, քամակաբեկ, մաղապուր կը
զերծանի իրեն սպառնացող դժնդակ
մահէն : Ահա՛ գիւլաղնատիպ Գուլ-
էմսո մը, որ իւր լայնալիճ աղեղամբ
անգութ Վրիլերի սրտին երակը խը-
զելով՝ կը խորտակէ բռնութեան այն
ամենածանր լուծը, որոյ տակ կը հե-
ծէր տառապագին թշուառն Հելուե-
տիս : Բայց ինչմէ օտար ազգաց պատ-
մական կեանքի մէջ թարթափինք, մի-
թէ քաջորդույ անուամբ պարծենա-
լու, մեր ներկայ կենաց զեղծումները
բառնալու և մեզ յուսալիր ու փայլուն
ապագայ մը պատրաստելու համար
չունիմք մեզ օրինակ քանի քանի Աթ-
նի և Հայրենեաց նուիրական սեղանի
վերայ ՚ի զոհ ձենձերուող քաջ նահա-
տակներ և դիւյազուններ : Թողունք
ներկայն, թռչնիք, սլանանք յետախա-
ղաց ընթացիւք ասկից չորեքտասան
դար յառաջ, պատկերացնենք մեր ե-
րեւակայութեան առջեւ Հայաստանի
հինգերորդ դարու ժողովրդական կենաց
չքնաղ պատկերն : Ի՞նչ պիտի տես-
նեմք անդ, միթէ աշխարհակալ հօր
պետութիւն մի, որ ՚ի յագուրդ իւր

փառասիրութեան զաշխարհ բովանդակ ՚ի հիմանց կը գլորդէ, բիւրաւոր կտրիճներ տարածամ մահուան անդունդին ճարակ կը տայ: — Ո՛չ, ճշմարիտ աստուածագոյն ժողովուրդ մի, անմահութեան գեղանշնոյ ճառագայթներով յափշտակուած Քրիստոս աստէր բաղմութիւն մի, որ հոգւով յերկինս կը վերադառնայ դէպ ՚ի յաւիտենականին գերադահ աթոռ, կը տեսնէ անդ զանմահ գառն — զՓրկիչն անկեղերաց — որ իւր թեւոց հովանւոյն տակ կը կոչէ մարդկութիւնը, կ'ըզայ լիովին Գողգոթայի սարի վերայ հեղեպ արեան մեծ խորհուրդը, և իւր սիրտը բոլորովին զնայած աստուածութեան անհուն սիրոյ վերայ, կ'ուգեւորի երկնազդեցիկ զօրութեամբ, առ ոսն կը հարկանէ աշխարհիս ունայն սէրը, կը մերժէ անցաւոր մեծութիւնը, կը մերժէ փառքն ու վայելչութիւնը և երկնային լուսով բորբոքած իւր օրովն հրատապ ջերմութիւնը զուգայնելու համար համարձակ կը դիմէ ՚ի դաշտ նահատակութեան, կը հարկանէ կրօնի և աղբութեան փառ թըշնամին եւ փառաւոր յաղթանակ կը կանգնէ:

Դրացի ազգի հուժկու թագաւոր մի, Յաղիւրտ, որոյ յաղթական կառաց անւոյն տակ չարակաշխոճ կը խորտակին ազգք և ազլնք, որոյ անկեղբաստան մեծութենէն տորաւիմամբ կը գողան թագաւորը և պետութիւնը, յողդողդ բաղդին գեղածիճազ ժպտէն յանսահման հրապուրուած կը ձգտի բարձրանալ, մինչեւ յամուս ծրարել իւր սէգ և ամբարտաւան գլուխը, կոյր ետականութեամբ յաջ և յահեակ կը սաւառնի, կը դառայ, պակուցանող շանթեր կ'արձակէ, իւր ճակտի վերայ պատուհասի ահա ելի կնիքը կը կրէ, իւր ոսկեգահին խարխուլ պատուան

դանը բիւրաւոր օձիրներով ևւ եղեռամբ սեւացեալ մարդկութեան անբուռ ակերտեաց շեղծակուտին վերայ դրած է Բայց գեռ այսու անբաւական կը ջանայ իւր բարձր թռիչք մինչեւ անհուն թագաւորութեան տոհմաները հասցնել, կ'երգնու յարեւն Աստուծոյ — Որմոզի և Արհմնայ — բնաջնջ առնել յերկրէ զՔրիստոսնէութիւն եւ հաստատել զօրէն մագութեան: Ուստի մեծ բանակ մի կ'ուղարկէ ՚ի Հայաստան, որպէս զի Հայերը զինու զօրութեամբ մոգութեան աշակերտեն:

Բայց ՚ի զնւր որտացին ամպերն, ընդլնցր ճայթեցին ամպրոպք, փայլատակեցին շանթիք և տեղացին կարկրովք սղառնուեաց: Ահա Հայաստանի աստուածատունի դրախտէն ՚ի վեր կ'ընձլւի յանկարծ քաջազգի շառուիղ մի, Հայոց զարմին պսակ պարծանաց, Աղատութեան վեհ զինուոր, Վարդան չքնաղ տապարն առաքինեաց, Հայաստանի հայրն բարեգութ, սարսափեղին իւր թշնամեաց, նախանձելն բրիտանէից: Նորա աչերն հագւոյն մէջ ցղացող երկնային սրանչելի լուսոյ շողեր կ'աւտափայլին, հրաւիռ սիրտն Անմահին սիրով կը առչորի, խոյ մօքով՝ մհ, երբէք նա այս աշխարհիս մէջ չը յաճիր, դէպ ՚ի յաւիտենական կենաց բարձունքներու վերայ կը թեւարկէ: Արտեսնէ ինքնին ազգի խղճովի վիճակը, վանօրէից քանդումը, սուրբ տաճարաց կ'աւտուին, պիղծ աթու շանայ կանգնումը, ուրացեալ Վատակայ և իւր համախոհից դիւական ջանքն ու հնարքը մագութեան դէնը Հայաստանի մէջ տարածելու համար: Արդգայ և լիովին խելամուտ կը լինի, որ Հայաստանի արքայական գահուն տապալու մէն զինի աղբութեան պահպանութեան միակ

տոյս հոյսով արտատանարան մնացած էր Աւարեւական Ս. Եկեղեցին, նա էր միայն Աղգութեան միացեալ շրջային ամենամեծ և խորհրդաւոր օղբ, որոյ խորատկեամբ միութեան ամբողջ շրջ թայն պիտի քակուէր, և Աղգութեան կապերը պիտի խզէր, որով իւր քաղաքային իշխանութեան կործանեալ շէնքի բեկորներուն վերայ 'ի սուգ ան մխիթար տակաւին ողբացող Հայն, յետ ժամանակաց հեթանոսական խաւարի մէջ խաղառ պիտի կորուսանէր իւր աղգայնութիւնը, անունը և յիշատակը : Այս դառն, բայց ճշմարիտ խորհրդածութիւնը յանհարկեա կը յուզէ զինքը, սիրտը կը ճմլի և կը մորմնի ազդի տապալայ թշուառութեան վերայ : այնպէս իմն կ'երեւի իրեն, որ իւր սիրելի Հայրենիքը Պարսից լուրջ զոյ բոցերուն մատնուած է, եկեղեցիք հիմն 'ի վեր կործանեալք, հոյաչէն քաղաքք այրեացաւերք և ամայի, անտերունչ ժողովուրդն մաշեալ սպառեալ 'ի սուր սուսերի թշնամեաց : Արտեսնէ իւր սիրելիքը, որ գետնաքարչ գաղտնի վնասմաներէն 'ի զնւր կը պաղատին, 'ի զնւր իրենց դողդօջ ձեռները տատանելով՝ կողկողալին ձայնիւ գթութիւն կ'աղաղակեն, անգութ թշնամին չը լսեր նոցա աղիողորմ ողբոց ճիշն աւ աղաղակը՝ որ բոցաճարակ հրդեհներու ոլորտապոյտ ծուխերուն հետ մինչեւ երկնից կամարները կը հասնին, ամեն կողմ սուր, ամեն կողմ ասպականութիւն, ծարաւի երկիրը գետայորդոր արեանց հեղեղներով կ'ոռագանի : Այս սրտաշարժ տեսարանը սրտմտութեան ահաւոր կոյծ մը կը շողացնէ իւր աչաց մէջ, այլ եւս չէ կարող հանդուրժել, երկնից և Հայրենեաց նուիրական սէրը սրտի խորանին մէջ իւր ամենաբարձր քերմատիւ ճանին հոսած էր : Աղատութիւն,

կը 'դուէ, աղատութիւն խղճի և կրօնի, աղատութիւն Հայրենեաց : Աղատութիւն ձայն կը տան լերինք եւ անտառք, աղատութիւն ձորք եւ բլուրք, և աղատութեան ձայնը՝ իրրեւ ելեքտրական հոսանք մը 'ի քթթեւ ան բովանդակ Հոյաստանը կը ցնցէ և կ'ոգեւորէ : Աղատութեան աւետարեր գալուստը կ'ոյջունեն արք և կանայք, ծերք և մանկունք, աղատք և շինականք, զէնք կ'առնեն, զբահ կը գգենուն և աղատութեան լուսավոյշ զրօշակին ներքեւ կը խմբին :

Արդէն Պարսից մագախումբ բանակն հանգերձ Վասակաւ և այլ ուրացեալ իշխանօք Տղմուտ գետի դարափանց վերայ իւր բանակը դրած էր Ս. Վարդան եւս միաբանեալ նախարարներով եւ զօրքերով՝ որոյ թիւը 66000 ի կը հասնէր, կը բանակի զէմ յանգիման թշնամեայն : Նախ քան զպատերազմն զօրաց եւանդալից ծառ մը խօսելով՝ կը բացատրէ յառաջագոյ ահաւոր պատերազմին մեծախորհուրդ նպատակը, կը քաջալերէ կը խրախուսէ զանոնք երբեք չ'երկնչիլ ահաւոր թշնամիէն, այլ արիութեամբ մարտնչելով 'ի սրաշարսնութիւն Հայրենի Ս. Օրինաց, յերկինս՝ անմահութեան բիւրակնեաց պատկն ընդունիլ, և յերկրի՝ քաջ անուն ժառանգել դաւուց 'ի դարս : Եւ երբ սեղան ուղղուելով ամենասուրբ Խորհուրդն կը մատուցուի և ամենեքեան կը հաղորդուին կենսաբար մարմնոյ եւ արեան Փրկչին, բոլոր բազմութիւնն երկնաւոր նահապետութեան սիրով վառուած՝ կը բոլբոլի և կը գոչէ միաբարբառ. « Հաւատարեոցի մահ մեր ընդ մահ արդարաց և հեղուքն արեան մերոյ ընդ արիւն սուրբ Մարտիրոսայն, եւ հաճեոցի Աստուած 'ի կամաւոր պատարագս և և մի տայէ զեկեղեցի

իւր 'ի ձեռս հեթանոսաց ։ Ո՛հ, ի՞նչ սքանչելի եռանդ , ի՞նչ սրտառու ճայն , ահա՛ կը յուզի սրտերնիս , արտասուքն ինքնին կը հոսին աչքերէն , և ո՞ր աղամանդեայ սիրտ սոյն աղաւնեւրամ զուարթնոց քաղցրամիջիկ աւաքը լըսելով՝ կարող է անզգայ գտնուել : Ո՛վ տեսաւ կամ ո՞վ լուաւ երբեք քրիստոնէական արփիահրաշ լուսոյն ազգի մը հանրական զինուորութեան մէջ այսպիսի սքանչելի կերպիւ արտաբայլիլ : Ո՞ր երկիր կամ ո՞ր գաւառ երկնեց և ծնաւ մի աւուր մէջ սրբազան դիւցադանց և կը բարձրանան բլւերներ , լուսերամ հրեշտակներ . . . :

Արեգակը հորիզոնէն վեր կը բարձրանայ , ռազմական որսորդոստ ճայները և սոյն երկու հսկայ բանակները , Հայքն Պարսիկք ահագին բաղխմամբ իրար կը խառնուին : Տշմուտ գետը գոգցեստորսափած արագօրէն կը սահի շամբերու մէջէն իւր հետ տանելով շատ քաջերու արիւնաշաղախ դիակներ , լեռներն ու անտառները խուճապելոց յուսահատական աղաղակներով կ'արձագանգեն : Ահագին է Հայ դիւցադանց ջրղայինդ բազուկներու տուած հարուածն , շատ քաջաւոյգ Պարսիկ իշխաններ , որք գեռ առաւօտուն գարնանային կենաց քաղցր արեւը կը վաշելին , նախ քան զմիջօրեայն սանդաւրամետական անդունդը կը գահալիւծին : Բայց ահա՛ որոտաց Մասիս , ցուրտ սառնամանիք հեղեղի պէս 'ի վայր սահեցան իւր ալեւոր ճակատէն . ձայն տուին լերինք , գոչեցին բլուրք , բալիսեցին ուժգին Հայկազանց սրտերն , դառն արտասուք թափեցին Հայոց շատ մանկոիք : Եւ ինչո՞ւ չ'ողբայ Աղբն , ինչո՞ւ չը հեծէ աշխարհն , երբ տեսնէ իւր հսկայ դիւցադին կարմիր վարդի պէս թառամիլն , երբ տեսնէ զՄեծն Վարդան խաղմի դաշտին

մէջ դիտապրատ փռուած . բոցափայլ աչքերն խալառ միթափեալ , մահուան մութ ստուերն իւր գէմբը սրտած , Հայոց կտրիճ զինուորներն մէկ մանգաղով հնձուած , գարնանային ծաղկալից դաշն նոցա սուրբ արեամբ ներկեալ : Ա՛հ , անկան , թօշնեցան , թառամեցան վարդապետ ծաղիկներու նման , որք գեռ իրենց կոկոններու մէջ չը փթթած ոտնակոխ կը լինին այգուն անգութ գաղանի մը գարշապարներուն տակ , սակայն իրենց անունն ու յիշատակը անմահ մնաց և պիտի մնայ իրենց արեամբ նուիրաւ գործեալ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ և Ազգի գոյութեան հետ : Նոցա սուրբ յիշատակը միշտ պիտի վառէ և բորբոքէ Հայ սրտերը դարուց 'ի դարս հաշակելու նոցա նահատակութեան հանդէսը :

Բայց Հա՛ք իմ և Եղբայրք , միթէ Արտաղու դաշտին մէջ անկեալ դիւցադանց յիշատակը տօնելով մեր երախտագիտութեան պարտքը լիովին կատարած կը լինիմք . միթէ մեք եւս չունինք այսօր մեզ համար անհատաւ կան պարտքեր , որոց զայցումը նոյն իսկ Եկեղեցւոյ և Ազգի գոյութեան մեծ վտանգ կը սպառնայ : Մեք եւս չունինք այսօր մեզ դէմ ահագին ուսոխ մը՝ որ մեր անտարբերութենէն յոյժ և հոգի առած յաջ և յահեակ կը հարկանէ իւր երկաթի սուրն եւ ահագին կոտորածք ու նախճիրք կը գործէ , ազգաթինջ խռովութիւն կը յարուցանէ Ազգի խաղաղութիւնը վրդավելու համար : Գարձներք մեր տեսութիւնը Հայաստանի վերայ , զննենք նուրա մութ խորշերը և ահա մեզ պիտի ներկայանայ սրտաճմիկ տեսարան մը՝ որ մեր աչքերէն յորդ արտասուած փտակներ պիտի քամէ : Խու՛մբ մի Հայ եղբարք՝ որք անագորոյն բռնաւորի

մը, տգիտութեան խաւարի անգութ ճիրաններուն տակ տառապագին կը հեծեն, որք ոչ իրենց պարտքը կը ճանչնան ոչ իրաւունքը: Ար թողուն որ անօրէն Քիւրան Հայոց գիրդ կու սանքն ծաղիկ պէս խել ընտանեաց ծուցէն, կը թողուն որ Հայոց Ս. Եկեղեցւոյ նուիրական խորանն, որոյ սրբութեան եւ անարատութեան համար երբեմն Վարդանանց դարուն մէջ նուա հարքն զՊարսիկս լեղապատառ եւ գլխադատառ վանեցին անսուրբ ձեռքեր, հրէշային գաղաններ չարաչար սրբազգծեն...: Ո՛ւր թողունք հասարակաց անուան նախատինք բերող այն սեւադէմ ճիւղներն, խաւարի կոյր արբանեակներն, որք դեռ քիչ ժամանակ առաջ իրենց դիւահնար մեքենաներով այնչտի մրկալից փոթորիկներ յարուցին Ազգին մէջ, անհամար թուի ամպեր կուտակեցին նորա վերայ, որոց դժոխային փայլակն զարկաւ եւ վիրաւորեց Ազգին արդէն վերալից կեանքը:

Այսպէս ահա մեր սիրելի Ազգն թէ օտարներէն եւ թէ իւր խորթ որդիներէն յանհնարինս կը տառապի, իւր աղիողորմ հեծութեան ձայները զգայուն սրտերու խորը կը թափանցեն: Սակայն ի՞նչ է այս ամեն աղէտից պատճառն, ո՞չ ասպքէն տգիտութիւնը, որ շատ ազգեր յաւիտենական կործանման անդունդին մէջ գահալիժելէն զինի Հայ մարբերու վերայ եւս կը բռնանայ այսօր եւ իւր ահեղ կոտորածը կը շարունակէ: Ո՛հ, ալ բաւական է Հնրք եւ եղբարք, սրբենք մեր Ազգին

թշուառ տրտատունքներն, պատենք սիրով նորա արիւնիաթաթառ վէրքերն, եւ ի՛նչպէս... յարատեւ ջանիք եւ անխնայ աշխատութեամբ պատերազմելով տգիտութեան խաւարի դէմ, զարնենք այդ մահազգեաց թշնամին եւ խորտակենք նորա բոլոր զօրութիւնը: Թող այսօր Տղմուտ դետի ատերը հանգչող դիւցազանց աճիւններէն փրկաւէտ կայծ մի շողայ, վառէ մեր առկայծեալ սրտերը, բորբոքէ եւ անմահայնէ: Ուխտենք այժմէն հանգոյն Վարդանանց նուիրել մեր անձը Ազգային յառաջագիմութեան համար: Այն, ուխտենք սիրել, միշտ սիրել, մեր թշուառ ու տառապալիք Ազգն, նորա բարեօրութեան եւ բարեւաւութեան համար չը խնայենք մեր քիրտն, ջանքն ու աշխատութիւնը: Այն առեն Ազգի մէջ խռովութեան որոմն սերմանող վարձկաններու սատանայական մեքենաները չարաչար պիտի խորտակին եւ ինքեանք խաղառ հալածական պիտի լինին Ազգի մէջէն, ինչպէս մութ շամանդաղները ՚ի ծագել արեգական: Այն առեն Ազգը նոր ոգի, նոր եռանդ պիտի զգենու եւ ժամանակին համընթաց պիտի յառաջադիմէ: Այն առեն պիտի կարողանամք ասել համարձակ թէ հարազատ որդիք եմք Վարդանանց, եւ ասպդան ռսկի տառերով պիտի դրօշմէ մեր անունը ալեւոր Մասեաց սարի վերայ:

Ա. Ե. Կարապետեան
Պօլէյի Ալա. Ժառ.
Վարժարանի:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Գերադասելի Ներսէս Մ. Վարդապետն Հնդկաստանի այցելութեան ժամանակ Թէոդորոս Պատրիարքի մի նշանաւոր կանգալին ձեռք բերելով օրինակած է, խմանալով որ սուրբ Աթոռոյս մէջ բնագիրն չը կայ : Սոյն Կանգալին արժան կը համարուի՝ հրատարակել իբրեւ պատմական յիշատակարան, որոյ մէջ կը պատմուի թէ ի՞նչ տառապանքներ կրած են Քրիստոնէայք Երուսաղէմի մէջ Օսմանեան բարեկնամ Տէրութեան տիրապետելէն առաջ :

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ճառայ եւ շորհիւ նորին Սրբոյ Քաղաքիս Երուսաղէմի Պատրիարք ՚ի Տէր Թէոդորոս մեղապարտ վարդապետէ : Յարմէ սիրով Սուրբ Հոգւոյն եւ օրհնութիւն Աստուածային ընծայեալ նուիրիցի, Քրիստոսաւանդ ողջոյն, և նոյնապարգեւ սէր մշտնջենաւոր յօժարական բաղձանօք յԱստուծոյ ամենապարբ Աջովն զօրոյցելոց բարեսիրաց աղնուագոյն վաճառական Պորոն խնամաւոր, իսկեմ և հանձարեղ Տօրութեամբաւ ջրդ որք յԱրեւելեան Օրհնեալ Երկրէն և ՚ի մեծահամբաւ մեծի մայրաքաղաքէն Զուղայու և յայլ երկրէ գնացեալ և մնացեալ և ղետեղեալ էք յայդր, մեծացդ և փոքունցդ, յատկացեալ սիրելեացդ մերոց, և օրհնեալ ընտանեաց ուստերացդ և դստերացդ և համօրէն մանկանց ձերոց և բարեկամացդ, որոց համայնիցդ լիցի խնդալ ՚ի Տէր յոր մշտաբերկրուն ցնծութեամբ և յաւէտ ուրախութեամբ. Ամէն :

Եւ զի՞նի սիրոյ ողջունի և օրհնութեանս, յայտ առնեմք ձերում Աստուածապիութեանն սկզբնաւորու,

թեանց նեղութեանց մերոց՝ զորս կրեցաք ՚ի ժամանակս գալստեան չառաւածածնունդ յեռ ՚ի իսահմանս Եգիպտոսացւոց, ուրեմն՝ աղաչեմ զունկնդ իրարն անաղ և մի տաղականալ անտիւն ձանձրութեան : Ի հազար երկու հարիւր քառասուն և եօթն մերս Հոյկազեան թուոյ, և ՚ի երեսներորդ աւուր ամսոյն Յունիսի սկիզբն եղեւ նեղութեան և թշուառութեան մերոյ, այսպէս գութատու գրաբերք ոմանք հասեալք եղին ՚ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, և իսկոյն հնչեցաւ լուրս այս բօթալի ՚ի յաւելս մեծաց և փոքունց՝ թէ Քաղկիացիքն, այսինքն Ֆրանկոզ ազգն, երկու հարիւր պատերազմական նաւովք վերաժամանեալք եւ տիրեալք են Եգիպտոսի հանգերձ սահմանօքն, և կամին գալ ՚ի վերայ Եաֆոց քաղաքին, և տիրել կողմանցս այսոյցիկ : Արդ ՚ի նոյն աւուր քաղաքիս այլազգիքն՝ մինչ լուան ըզլուրս զայս բօթալի, վաղվազակի՝ առահի նոցին, սկսան բոլորքն շփովի վարանիլ և ցնորեալ ափշութեամբ ելեալ կացին ՚ի յատին առ հասարակ բաղմութիւնքն, և ՚ի նոյն աւուրն թէ որսիս ինչ գործ գործեցին զգործս չարութեան ընդ քրիստոնէայ ազգացս, չէ՞ հնար զիտապէսն ճառել, այլ զհամառօտան գրեմ, զամենայն մահացուցիչ թոյնս դառնութեան սրտից իւրեանց յօժարութեամբ կամեցան թափել ՚ի վերայ տառապեալ քրիստոնէայ Ազգացս, ղերից աղգացս վերիւղն և թարգմանն կալեալ եզին ՚ի բանտի ՚ի մէջ բերդին, և գլխաւորն մտանելով ՚ի վանան որոնել զգէնս, և ոչ գտին, և ՚ի ներքոյ դրանցն զխումբքս պահապանացն կայուցին, ՚ի Սուրբ Փրկչոյ եւ Հրեշտակապետու վանան, և ՚ի սուրբ Միսնիդ, եւս՝ և զբանալիս դրանցն ՚ի մէջ հանեալ ետուն ՚ի

ձեռքս նոցին , որ և ոչ կտրէայք մեք՝
յայնմ հետե չարժիլ 'ի յաջ՝ կամ 'ի
յահետե , մերկ պատահան սուսերօք ,
եւ այլ մահացուցիլ զինուք զրոհ
տուեալ զմիմեանս յորդարելով 'ի վե-
րայ այս և այն վանուց , խորեւ ըզ-
գազանս որք իցեն արեան ծարաւիք
ջնջել և բառնալ 'ի կենաց միահաղայն
զամենայն քրիստոնեայս եւ ջանային
կողոպտել զվանս և աւարի առնուլ
զինչս ամենայն քրիստոնէիցն որք են
այս , որ և արդեամբք իսկ՝ զգործն
կատարեցին , պատառել զորմն վանից
Լատինացւոյն զեզան 'ի ներքս և կո-
ղոպտեցին կիսով չափ , մինչեւ կաշա-
ռակուրքն 'ի նոցանէ զխաւորքն 'ի
վերայ հասեալ և զարուծիւն հասա-
րակ ամբոխին՝ խափանէին և գազա-
րեցուցանէին , և մեք ուսեսալ 'ի տե-
սարանէ յայնմանէ , ընտրեալ զիորք
չարն՝ զհարկւրաւոր քօակ յորով կաշա-
ռատուած թեամբ զերծումն գտաք 'ի
մեծագոյն չարէն : Յետ այս ամենայն
նի ժողովեալ զմիաբանս վանօրէից եւ
րեք ազգաց , աւելի քան զչափն կիսոյ
եզին իբր 'ի բանաի 'ի մէջ Տաճարին
Սրբոյ Յարութեան մինչև հարիւր եօ-
թըն աւուրք կային մնացին բանտար-
կեալ , և ասոս բազում աղաչանօք և
ծանր ծանր կաշառօք հաղիւ ազատե-
ցան 'ի բանաէ անաի : Իսկ յաւուրս
Շաբաթու մեծի տօնախմբութեան
Տեառնընդառաջի Քրիստոսի Աստու-
ծոյ մերոյ , դարձեալ վերստին չարածու-
ղով եղեն և կաշան զամենայն աղիւռա-
բարոյ և հարադատ սիրելի ուխտաւոր-
սն տարւոյն այնորիկ և եզին 'ի բանաի
(ընդ քաղաքացւոյ երկից ազգացս եւ-
կու հաշար անձինս աւելի կամ պա-
կաս) ասելով թէ սորս կենակից եւ
հաւատակից են ընդ թշնամոյն մերոյ
Քաղղիացւոյ , ապա ուրեմն մինչգեռ
ժամանակս 'ի ձեռս է , բարձրօք ըզ-

կեանս սոցա և թողոյք անուն քա-
ջութեան , ոչ շատացեալ այսու ըս-
պառնալօք , որք խրախոսային 'ի մեզ ,
այլ գունդս գունդս խմբից անօրինաց
սորարեալ երթային առ պատուհանն ,
ուր իբր 'ի բանտարկեալ էին 'ի մէջ
Սրբոյ Յարութեան , հնչէին հայհոյե-
լին եւ միանգամայն (փշտոֆով կամ
թիւֆէնիով) 'ի կենաց զբաւել նկրտե-
լին , որպէս մի ոմն 'ի միաբանից մերոյ
մահացուցին 'ի միջի Սրբոյ Յարու-
թեան Տաճարին , ով անտանելի և աղե-
ողորմ աղէտիցս : Արդ այն ինչ մեք ա-
կանատես եղաք այս ամենայն դառն
նեղութեանց , փական չըթուեք մեր
'ի փաղաքշական աղաչանաց առ դա-
տաւորս , կասեցան ձեռք մեր 'ի տա-
լոյ եւ 'ի մատուցանելոյ զճանր ծանր
և անթուելի կաշառս անօրինաց , ու-
նայն և դատարկաձեռն մնալով 'ի դը-
րամոց անաի , բայց սակայն՝ անձնա-
պատան եղեալ օրհնեալ ազգիս մերոյ
ընկալաք զբաղում դրամս յոյլմէ ու-
մեմնէ , որ պաշտէ զճէսս իւր ընդ այլ
կրօնիւ , որոյ կացուցաք զանձինս յոյժ
պարտական , որպէս զի մի լիցի բան
մարգարէին , որ ասէ . “ Նախատինք
զբացեաց և այգն կատականոց այնոցիկ ,
ոյք շուրջ են զմեօք ” , զի եթէ չէր մեր
առեալ պարտիւք զգործմնոյն , հասեալ
կային բազում չարիք Ս. Աթոռոյս յԱ-
րաբացւոյ , որ և այլ բազմատարազ
կերպիւ զնեղութիւնս զայսոսիկ 'ի Յու-
նիսի երեսնէն մինչեւ 'ի միւս 'ի նոյն
Յունիսի կրեցաք : Բայց մինչ հասաք
ցերկոտասան Փետրվար ամսոյ , ահա
սոյն օրս կրկին եհաս գուժկան և ծա-
նոց բնակչաց Սրբոյ քաղաքիս թէ Ֆը-
րանկաղքն առեալ են զԱրեգ քաղա-
քն հանդերձ սահմանաւն , և այժմ՝
իցեն ժամանեալ 'ի Ղազէ , 'ի սուղ մի-
ջոցի մոցեն ոտք նոցին և 'ի Պաղեստին ,
լստ որում չունէին որ զխմադրալ ա-

ուն խոյն զՌէմէն և զԼիւդ և զօղովա
ղակի պաշարեցին զՆաֆայ, և զի՛ անդ
հաւաքեալ էին բազմութիւնք զօրաց
Արաբացւոց, մինչ պատերազմեցան
աւուրս ինչ, և որով առին զՆաֆայ,
վասնորոյ անողորմաբար կոտորեցին ըզ
զօրսն և զընակիչսն որքան և կամեցան
և զքաղաքն աւարի առին՝ զվանս մեր
տիրեցին, և արարին տեղի բնակելոյ
վիրաւորացն իւրեանց, և զնոյնովի մի
աբանսն մեր՝ որք անդ՝ մերկեալ յա
մենից թողին ՚ի թշուառութեան, և
գնացին անտի յԱկքէ, պաշարեցին ՚ի
Մարտի երեքն, եւ սաստիկութեամբ
պատերազմեցան անգանօր եղեալ ընդ
ճաղար փաշային, գողով երկոքեանն
եւս արք հզօրագոյնք և քաջք, տե
ւեաց պատերազմ՝ նոցին մինչեւ ՚ի Մա
շիսի տան, հուսկ յետոյ ոչ կարելով
առնուլ զԱկքէ ՚ի մեծազօրէն յայնմա
նէ, լիցամամբ և բարկութեամբ վե
րագարծեալ եկն ՚ի Նաֆայ, տապալեաց
զպարիստոս քաղաքին, և էարկ զծանր
սուգանս ՚ի վերայ բնակչաց նորին,
որ և կողոպտեալ վանքին մերոյ բաժին
անկաւ ՚ի սուգանացն հարկւր քսակ
գրամ, և արար զբազում աւերութիւն
սն, ՚ի նմին քաղաքի էարկ հրկիզու
թիւն, որ և երկու պիտանի տունք և
չորք մաղաղայք մեր էին, այք այլե
ցան: Այսպէս չուեալ գնացին յԵ
գիպատս, բայց ընդ գնալն նոցին ՚ի
վերայ Ակքէու, բնակիչքն Ռէմէյու,
որպէս թէ մի մասն վանս երկիւղի
խոյս ետուն և զետեղեցան ՚ի Յողպէ,
և լեռնական ֆելլահքն բազմութեամբ
զիմեալք աւարի առին զՌէմէն, եւ
զվանքն մեր՝ որ անդ ոչ միայն կողոպ
տեցին, այլ և քայքայեալ աւերակ
դարձուցին, մինչ զերկաթի վանդա
կայն պատուհանից բարձեալ տա
րին, թնդ զսպաս սրբութեան և զպի
տոյս վանիցն, որք կային բազմամեայ

ժամանակաւ, և ընդ աւարոյն՝ զորս
անդ գտին թէ զհաւատակիցս իւր
եանց և թէ զքրիստոնեայս, զծերսն
սպանին, զերիտասարդս և զմանկունս
գերի առեալ ցրուեցան ՚ի բնակու
թիւնս իւրեանց, և զի՛ եթէ անտի ե
կելոյ հարցանէաք առ ՚ի տեղեկանալ՝
յարտասուս ցնդեալ ոչ բաւին հո
գիք նոցա մեզ պատմել սակա օխեր
կան կոտորածոց և ամոյշութեան եկե
ղեցեաց: Ի կողոպտելն Ռէմէյու սա
կաւ յառաջ եկին նոյն բազմութիւնն
մերձ քաղաքիս ՚ի Սուրբ Սիօն բնակե
ցան սակաւ ինչ իբր թէ գնալոց են
՚ի պատերազմ, և ՚ի միում գիշերի մը
տեալ ՚ի վանս Փրկչայ զինի կողոպ
տելոյն աւերեցին զեկեղեցին սուրբ,
զՍաչկալն կոտորեցին հանդերձ սեղա
նաւն, և հանգէս նորին կային երե
սուն եւ երեք պատուական ձիթենի
ծառք, որք մեր էին, զայն եւս ար
մատախիլ արարեալ և անտի չուելով
գնացին՝ ՚ի Ռէմէն և կողոպտեցին:
Արդ ՚ի Փետրվարի երկուստասնն մին
չեւ կորնչիլ և գնալն չարեաց, այսին
քն երկրորդ Յուլիանոսի և զօրացն
իւրոց, և ՚ի ժամանէն մինչեւ Նպար
քոսին մեծին Գամասկեայ ՚ի Յողպէ,
սրբոյ քաղաքիս այլազգիքն, ոչ եթէ
նման առաջնոյ նուագին, այլ հազա
րապատիկ ծանրութեամբ կռոյ քան
զառաջինն մեզ քրիստոնէիցս զբաժակ
մահաբեր դառնութեանց արբուցին,
զորս մի ըստ միովն չէ պարս գրել և
զծերդ պատուական գլուխն յաւեցու
ցանել: Իսկ Նպարքոսն յետ քսան ա
ւուրց յոյժ մեծաւ զօրու ՚ի Նաֆայու
գնացեալ ընդ նոսա հանդիպմամբ պա
տերազմեցաւ և նկուն եղեալ զինչս
զգարգս՝ զանօթս՝ և զամենայն պատե
րազմական գործիս բացաթողեալ ՚ի
յագեցումն թշնամեաց, ինքն՝ և ընդ
իւր ողջ մնացեալքն լեալք մաղաղութ

եղեն անկեալք 'ի Եաֆայ , վասնորոյ
լուսահոգի Սրբազան Պատրիարք եղ-
բայրն մեր առաւել նեղեալ 'ի բռնա-
ւոր չքաւորութենէ կամելով դոյն
ինչ անդորրութիւն գտանել 'ի կեղեք-
չաց , ել գնաց 'ի Յոսպէ , այսինքն 'ի
Եաֆայ յոտս փոխ արքային , 'ի ՌԲԻԹ
Թուին , յամենան Մայիսի յաւուր մե-
տասներորդի . զի գոնէ զոմանս յա-
ջողութիւն կարացէ ժողովել արքու-
նական հրամանաւ . և մինչ ինքն երաւ-
նելին այն՝ յայտմ խորհրդի յօգուտ սրբ-
բոյ տանս ջանայր , Տեառն կամօք անձ-
նակսն իմն տկարութիւն զնովաւ պա-
շտեալ , ոչ կարաց երբէք ճարտարու-
թիւն բժշկաց օգնել ինչ նմա , անդէն
'ի տոտն և ութներորդում Յունիսի
առ Տէր ննջեաց , զորոյ հոգին Տէր
Աստուած ընդ սուրբս իւր դասեցէ :
Յետ որոյ՝ մինչ հեծեծանօք և դառն
արատաւօք զհաց նեղութեան կե-
րեալ և զջուր դառնութեան ընդ ար-
տասուս խառնեալ ըմպէաք , յանկար-
ծակի յանախնկալ ժամու՝ կրկին վերս
'ի վերայ վերաց և սուր սլաք 'ի սիրտս
և 'ի հոգիս մեր Թափանցիկ ընկալաք .
զի ել հրաման 'ի փոխարքայէն , Յու-
նաց և Հայոց զվերել և զթարգմանսն
'ի Եաֆայ առ բանակն իւր կոչել . եւ
մեր ահիւ և գողութեամբ քեալ շու-
տափոյթ կատարելով զհրամանն , ա-
ռաքեցաք զվերել Պետրոս արքեպիս-
կոպոսն նախկին նուիրակն ձերում Աս-
տուածասիրութեան , և զթարգմանն
ընդ Յունաց , որոց գնացեալ 'ի բանա-
կըն , յանդիման եղեն Փոխ արքային ,
Յայնժամ Փոխարքայն՝ սկսաւ առիւ-
ծաբար գոչել և գուալ 'ի վերայ նոցա
ասելով Թէ յորմէ հետէ եկեալ եմ
աստ , արդեօք ժամ մի գործոյս գտա-
նեցայք , ոչ , ուրեմն ահա յարմար
ժամանակ , ձեր հաւատարմութիւնն
Տէրութեան ցոյց տալոյ . և մանուանդ

և եմ անինչ , զորս ամենայն Թողի 'ի
յագեցումն Թշնամեաց հաղարական
քսակ փոխ խնդրեմ 'ի ձէնդ . իսկ նոցա
ահիւ պակուցեալ աղերսէին յոտն ան-
կանելով . բայց անօգուտ եղեւ , եւ
և յետ բազում նեղութեան հինգ հա-
րիւրական քսակ 'ի վերայ երկու ադ-
գոցս բարդեաց , հինգ հարիւր քսակ
մեզ , և հինգ հինգ հարիւր քսակ Յու-
նաց . և ապա եկեալ նոցա 'ի բանա-
կէն անհնարին վշտօք պաշտրեալ մեր ,
զելս իրին ոչ կարացաք գտանել , ապա
սկսաք կնկղով իբր դուռնէ 'ի դուռն
մուրացիկ ընկալաք զդրամս 'ի քաղա-
քացւոց , մինչ զի՝ եւս առաք զիւ-
նանց զարդան 'ի պարանոցաց , ոմանց
փոխ անուամբ խնդրելով և մուրհակ
տալով մինչ ցամաօրեայ ժամանակ , ու
մանց կրկնատոկոսիւք , և ոմանց փա-
ղցայ առնելով , ոչ Թողաք զմի փող
'ի քաղաքացւոց մօտ , Հայոց և օտա-
րոտի աղգաց , զայս առնելով հաղիւ-
հաղ հատուցաք միւրիին . սակայն չմը-
նաց զօրութիւն աւուր հացի ծախս
առնելոյ , և եթէ 'ի մի վայր գումա-
րէաք զտուեալ մուրհակսն մեր , ար-
դարեւ ինիւր կուտեցեալ իբրեւ ըգ-
բլրակ մի 'ի վերայ երկրի , ապոքէն և
Փոխարքայն 'ի լրանալ տարւոյն՝ դար-
ձեալ վերստին զօրաժողով լեալ՝ գնաց
Եգիպտոս , և զայն ընդ բռամբ ա-
ծեալ միջնորդութեամբ Ինկիլզաղգաց ,
առանց պատերազմի և գիմահարու-
թեան ճակատու բանակաց՝ հանեալ
զԳաղղիացիսն յարտաքս , և ինքն ե-
մուտ 'ի ներքս զօրօք իւրովք , և անդ՝
վեց ամսոյ չտի զկայ առեալ . և 'ի տե-
ղի իւր՝ զմի ոմն 'ի Բդեշիոյ փոխան
իւր կարգեալ՝ եկն հանդերձ իւրոյ-
նովքն 'ի վերայ Եաֆայու՝ խաղաց՝ գը-
նաց՝ 'ի մեծն Պօլիս : Բայց արդ յետ
անցանելոյն Փոխ արքայի 'ի կողմանցս ,
այս կողմերուս իշխող Փաշան յոյժ զըլ-

ուեցուցեալ էր զգործը բնակիչան, վա-
սըն այսորիկ՝ երկրացիք գրեցին զգիրս
ձաղար փաշային, զի աղատեսցէ զին-
քեանս 'ի ձեռաց նորա (ըստ որում
գիտէին յառաջագոյն բնակիչք Սրբոյ
քաղաքիս զխէթ ինչ ունիլ իշխող փա-
շային մերոյ և ձաղար փաշային ընդ
միմեանս 'ի վաղուց) և նա առաքեալ
բազում զօրս պատենալէն կուռն զե-
նուք պատեալ պաշարեաց զծովահա-
յեայն Եաֆայ, և 'ի յարգելանս ե-
ղեալ դժնէատեսիլ և ժանտաբարոյ
փաշան, զի այն յայն աւուրս անդէն
բազմոյս սաստկագոյն գանս հարեալ
խշճալն ունիլ վարդապետին և այլոց մի-
աբանից մերոյ անդր եղելոց, մինչ զի
'ի դուռն մահու հասուցեալ 'ի վերայ
հիւանդագին տկարացեալ՝ ունիլ վար-
դապետին երեք հարիւր քսակ պարսոս
կուտեալ (Թող զյառաջագոյն առեալ
քսակս յիսունով և հարիւրով) և 'ի
սաստկութենէ սովոյն ինքն հանգերձ
իւրայնօքն յանբանից և անասնոց ա-
րեամբ և մտով կերակրեալ, և ոչ գը-
տանէն զելս իրաց, ապա մտեալ 'ի
նաւ փախուստ տուեալ 'ի վերայ ծո-
վու գնացութեան. յայնմ հետէ ձե-
ռագիրքն 'ի ձեռս զինուորաց եկեալ
'ի Սուրբ Աթոռս, պահանջեցին 'ի
մէջ զփողս իւրեանց ընդ տոկոսից : Եւ
արդ՝ անկեալ կամք 'ի ներքոյ ծանր
պարտուց մինչ ցհազարաւոր քսակ
ուրեմն, ո՛ր բարի բարեկամք մեր, և
յետ Աստուծոյ յոյս և ապաւէն, ա-
հա 'ի ձեռն այն գրոյս լալագին եւ
արտասուահեղ աչքօք անկեալ յո-
արս ձեր մեծութեան, և պաղատիմք
կողկողանօք եւ բազում Թախանձա-
նօք աղաչեմք եւ ժառմք յողորմա-
ծութենէ ձերմ : արագապէս բացկըք
զգրուես գթութեանց ձերոյ, և 'ի մի
գումարեալ Աստուածահաճ կամք հո-
գածու լէրուք փութով և ո՛չ յայտու-

մամբ անօրինել Աստուծով և կողմել
զգեղ ինչ աղղու մեծի հիւանդութեա-
նըն, բուժիչ գթաղցր անուն Սրբոյ Յա-
կովբեանց տիեզերահռչակ հանրատենչ
Քրիստոսահաստատ և Առաքելականի
Աթոռոյս ձերոյ և Մօրս լուսոյ. քանզի
օր ըստ օրէ ունի յաճախիլ և յաւելա-
նալ պարտք 'ի վերայ սրբոյ Աթոռոյս.
մինչ զի յեկեղեցական զարդուցն եւս
ձեռն արկաք 'ի բժշկութիւն ցաւոց մե-
րոյ՝ բայց եղեն զուր ջանք, որպէս
փայելուչ և պարծանք է մեծութեան
ձերոյ՝ այնու կերպիւ և օրինակաւ գը-
թաջիք, զի ձեր է Սուրբ Աթոռս և
մէք 'ի միջի նորին 'ի կողմանէ ձերոյ
պաշտօնեայ և սպասաւոր, և որպէս
պարտն իցէ առնել և օգնել Սրբոյ Ա-
թոռոյս բարեպաշտ կամաց ձերոյ է
յանձնեալ և թողեալ, այս 'ի մէնջ
պահանջի, զի հարազատօրէն ծանու-
ցաք ձեզ, և զօրպիսութիւն ծառա-
յութեան և նեղութեան մերոյ և սրբ-
ւոյ Տանս յայտնեցաք, վասն որոյ՝ ո՛չ
գանդաղեցաք, զի ո՛չ օրէն է լուել 'ի
ժամ նեղութեան, մինչ թշնամիքն մեր
իբրեւ զսոխձ բերանաբաց են յա-
փշտակել 'ի ձեռաց մերոյ զպարծանս
մեր և հանապաղ որոգայթ լարել ու
տից մերոյ, յորոյ Տէր փրկեսցէ, եւ
զմեզ նեղեալս պահեսցէ 'ի յորդայն-
թից օտարութի աղգաց և հակառակորդ
դաց մերոյ, և մեծաբազձ ազնուու-
թեան ձերոյ, կար և կարողութիւն
շնորհեսցէ, օր աւուր զօրութենէ 'ի
զօրութիւն, և 'ի փառաց 'ի փառս աւ-
ծելով անփորձ պահեսցէ յամենայն
կերպ փորձանաց երեւելեաց և անե-
րեւութից, նմանապէս և օրհնեալ
զաւակաց եւ բնաւ սիրելեաց ձերոյ
կեանս շնորհեսցէ, աղատոս առնելով
յամենայն վտանգից, շնորհօք Սրբա-
զան փրկագործ Տեղեացն Քրիստոսի,
և օժանդակութեամբ Սրբոյ Յակով-

բեանց՝ ողջ պահելով զսիրելիսդ մեր
առն բազումն ՚ի պարծանս Ազգիս և
՚ի շնորհիւն Սրբոյ Գահայս, ՚ի ջրն
ծուծիւն սրտից մերոց. ամէն :

Գրեցաւ նեղութեան և յորդորա-
նաց գիրս ՚ի վայելադարդ Մայրաքա-
ղաքս սուրբ Երուսաղեմ, ՚ի տիրահա-
տատ Սուրբ Աթոռս ամենայն Հայոց .
՚ի ՌԾԾԲ մերս հայկազեան թուին ,
յՕդոստոսի սկիզբն :

Սրբոյ Երուսաղեմի յեպիւն պաշտօնեայ .
նորիւն Զողէ Յայր Աբեղայ :

Հ Ր Ո Վ Ա Ր Տ Ա Կ Ա Լ Ի Ի

Հետեւեալ հրովարտակն եւս , զոր
Ամիրապետն Ալի տուած է Հայոց Ազ-
գին , և դարձեալ օրինակուած է ՚ի
Հնդկաստան , արժան կը համարվիմք
հրատարակել :

Յանդան Ասպուրայ Բարեբարին և Գլխի .
յորիւ հայրենի լոգնութիւնն :

Գահացողական փառատրութիւն
Արարողին տիեզերաց և յարգական
խաղաղութիւն մեծի պետին և բարե-
բարոյին Մահմետի ընդ նմին և Սրբա-
զան տոհմի նորա :

Յետ այսր ամենայնի . այս է բան
Թարգմանութեան ուխտին , զոր գը-
րեաց Հաշամ որդի Աթապա որդի
Վաղասայ ըստ հրամանի երանելի պե-
տին արեաց և Աստուածային առիւ-
ծուն սրբոյն որոց՝ Ալի որդւոյն Ա-
պիթալեպայ փառաւորելոյն Քուէի
գրով ՚ի հռչակաւոր վանս Խարաւթա-

լայ գերտպանն բնակարանին յամենա-
նքն սափար , ՚ի քստաններորդ ամի
հիշրեթի :

Քանզի յԱզգէն Հայոց արք ոմանք
երեւելիք . իմաստունք և նշանաւորք ,
որ են Յակովբ Սէիդ Արդշուխ և որդին
Սահանայ և Աբրահամ քահանայն ,
Եսայի եպիսկոպոսն և այլք բազումք
մինչեւ քառասուն անձինք խօսակից ե-
ղեն ընդ իս և առաջիկայ գտան այսմ
ուխտագրութեան և ժտեցին յինէն
առնել զայն , որք և առնէին բարերա-
րութիւն և այցելութիւն գործակա-
լին մերոյ , զոր առաքեալ էաք ՚ի վե-
րայ բերդորէից և ՚ի սահմանագրութեան .
այն եղեւ պատճառ խօսակցութեան
մերոյ ընդ նոսա եւ ուխտագրու-
թեան . վասն այնորիկ եդի ուխտ ընդ
նոսա ՚ի կողմանէ իմմէ եւ ՚ի կող-
մանէ ամենայն ազգաց Իսլամայ յա-
րեւելից մինչեւ յարեւմուտս . առ
այս՝ զի ըստ ճշմարտութեան նորա
ընդ խնամօք և հովանաւորութեամբ
իմով են , ցորքան ես կենդանի իցեմ .
և յետ մահուան իմոյ ցորքան կրօնն
Իսլամի հաստատուն կացցէ . և քրիս-
տոնէական քարոզութիւնն տեւիցէ ,
հարկ է ամենայն թագաւորաց և իշ-
խանաց և այլոց ամենեցուն լրացուցա-
նել Աստուծով զուխտս մեր . ցորքան
ժամանակ ծովն թանալ կարիցէ ըզ-
բուրգս և զսուրս . և յերկնից անձ-
րեւ տեղացի , և յերկրէ խոտ բու-
սանիցի և սասեղք լցս տացեն , և ա-
ռաւօտն ծագեցի ՚ի վերայ հիւրից և
օտարականաց . և ոչ որ ինկեաց զայս
ուխտ իմ դրժել և փոխարկել , առանց
յաւելլոց և նուազելոց կամ այլայլելոյ .
վասն զի որ յաւելուն՝ առաւելու զսա-
տիժ իւր և նուազեցուցանէ զհամբե-
րութիւնս մեր . և ինքն և այլայլուն
այսմ ուխտի համարելի է հնարագէտ
նենգող այնց՝ զոր ես ետու նոցա . և

կցորդ լինի ընդ անհատատարիման իմ, և ճշմարտապէս կործանէ զուխտն Աստուածային, և լինի պատճառ զայրացման միայնոյն Աստուծոյ : Քանզի բաւական է վրայութիւն Սէյիտ եւ պիտիպոտին և այլոց բազմաց, որոց անուանքն 'ի վեր անդր գրեցան : Քանզի գլխաւորքն քրիստոնէից խնդրեցին յինէն հաստատել ուխտ և դաշն 'ի մէջ ամենայն քրիստոնէից, որք ընդ հովանեաւ Միւսլիմանաց ղետեղեալ կան, արդ այսու ուխտիւ յանձնարարութիւն և անդորրութիւն լիցի 'ի մէջ Քրիստոնէից և Միւսլիմանաց մշտնջենաւոր, և հաւատարմացուցեալ է առայն ինչ իրս, զորս ես ետու նոցա զըւարթ դիմօք և հաճութեամբ կամաց, և սիրելի է ինձ վարիլն այսու դաշամբ, ցորբան ժողովուրդք նոցա կացցեն և 'ի հպատակութենէ մի ելանիցեն, եւ դարձուցեն զինքեանս յամենայն ատելութեանց և չարեաց առ կրօնն ազգին իմոյ, զի եթէ կացցին նոքա հաստատուն 'ի վերայ ուխտի իւրեանց, նմանեալ լիցին Մուսլիմանաց և Մուսլիմանաց : Արդ յանդիման կացուցի ես զիշխանս Մուսլիմանաց և զազնուագոյն գալիրս իմ, և հաստատեցի զուխտ իմ, զոր Ազգն Քրիստոնէից յինէն խնդրեցին ստանալ, և գրեցի զգաճինս վասն նոցա առ 'ի մնալոյ զինն նոցա, զի եթէ թագաւոր կամ իշխան կամ այլ որ նեղեացէ և տառապեցուցէ զնոսա, նոքա ցուցցեն զայս գիր ուխտի իմոյ, քանզի առաւելապէս թագաւորաց և ամենայն Մուսլիմանաց է պարտաւորութիւն առնել ըստ հրամանի մերոյ, որպէս զի գործովք հաւատարմութեան կատարեսցեն զհրամանս մեր և պայճառացուցեն զուխտը մեր և արասցեն զհաճոյս մեր ըստ դաճինս՝ զորս ես ընդ նոսա եղեալ եմ, զի մի լիցի անհնազանդութիւն բաւ

րուց ըստ հրամանի և պատուիրանի իմոյ, և հարկաւոր է մէջ նեղել և մէջ առնել զքրիստոնեայս, որպէս զի այնու արարողութեամբ իցեն կատարիչք ուխտիս մերոյ և դաշնագրութեան :

Որովհետեւ այս ուխտ իմ բեռն է և պարտաւորութիւն ընդունողացն և զայրացուցիչ է նախանձոտաց և զրախօսից, վասն որոյ կամիմ զի մի լիցի վիճումն քրիստոնէից ընդ ազգին իմոյ իշխանութեամբ փառաւորելոյ : Իսկ եթէ որ նենգիցէ գրեւոյն յինէն վասն քրիստոնէից՝ որք արժանաւոր գտան այցելութեան, այնպիսին պատճառ լինի խափանման Աստուածային հրամանի, որ ազգեաց ինձ առնել բարերարութիւն ազգին այնմիկ և փրկել յամենայն տառապանաց և վշտաց : Եւ արդ այսու ուխտեցի ընդ նոսա՝ որք խնդրեցին և հայցեցին յինէն և յամենայն բարեկամաց իմոյ, և ետու նոցա ուխտ Աստուածային, նահապետաց, Մարգարէից և ամենայն սրբոց յառաջ նոցն մինչեւ ցլիւրջինն, և վիայէ ինձ հրամանն և բանն Աստուծոյ առ սուրբ մարգարէսն, առաքեալ 'ի ձեռն հրեշտակի վասն հնազանդութեան օրինաց և կատարման պարտուց, եւս և հաւատարիմ մնալոյ 'ի վերայ Աստուծաւ յին ուխտիս :

Քանզի Քրիստոնեայք ընդ իշխանութեամբ իմով ժողովուրդք իմ են, և ես իշխան եմ 'ի վերայ նոցա, ուրեմն հարկ է ինձ սոց առնել նոցա, և պահել զնոսա յամենայն չարեաց և 'ի վշտաց, և վարձ բարի մնացեն ինձ և ազգին իմոյ՝ որք սիրեալ կան ընդ ուրրոս արեգերաց :

Եւ զոր ինչ հարկ սահմանեալ է իմ տալ իշխանացն՝ աւելի քան զայն մի առնուցուն, և մի որ վշտացուցէ եւ նեղեացէ զնոսա, մի որ փոխեացէ զաշխարհս նոցա, ոչ զկրօնաւորն 'ի կը

քանաւորութենէ, ոչ զքրիստոնեայն 'ի քրիստոնէութենէ, ոչ զմիայնակեացն 'ի միայնակեցութենէ և 'ի մենաստանաց իւրեանց, մի արգելցեն զքարոզիչս և զքարոզութիւնս նոցա, և մի աւերեցեն զքնակարանս և զգաւառս նոցա, և մի մերձեցին ընչից նոցա 'ի ժամ կառուցման եկեղեցեաց, մի իշխեցեն բառնալ զկոնակս յեկեղեցեաց նոցա: Այժմէն հաստատուցի զքարոհարդութիւնս միտլ վասն նոցա, որք աւերեցեն զուխտն իմ և նենգեցեն՝ անցանելով զպատուիրանաւ իմով, այնպիսիքն կործանեն զուխտն Աստուծոյն և արժանի լինին մշտնջենաւոր պատժոյ:

Թագաւոր կամ այլ որ յազգէն Մուսլիմանաց կամ բարեկրօնից՝ բընութեամբ զքրիստոնեայս մի դարձուցեն 'ի կրօնս Մուսլիմանաց և մի վիճեցեն ընդ նոսա 'ի վերայ իրացն հաւատոյ, եթէ ոչ քաղցրութեամբ և հանդարտութեամբ պահեցեն զնոսա ընդ հովանեաւ ողորմածութեան իւրեանց, փրկելով զնոսա յամենայն տառապանաց և 'ի վնասոյ. ուր ուրեք երեւեցին և բնակեցին նորա, եւ եթէ ազգն նոցա հպատակեալ կարօտացի ընչից վասն շինութեան եկեղեցեաց, մենաստանաց քաղաքական խորհրդոց, վասն գաւառաց և տանց իւրեանց, Մուսլիմանք պարտին օգնել նոցա և այց առնել, տալով նոցա մասն ինչ յանժառանգ ընչից, և այն եւս ոչ ըստ կերպի պարտուց, այլ ըստ կերպի ողորմութեան, և տայեն նոցա խորհուրդ բարի 'ի գործառնութիւնս նոցա, զի այն է հաճոյ առաջի Աստուծոյ և առաջի մարդարէի նորին: Իսկ եթէ որ նենգեացէ և այլայեացէ զայս ուխտ իմ, այնպիսին անհաւատ է և ապաստմբ լինի յԱստուածային մարդարէէն և զրկեայի յարդեանց նո-

րա, և մարդարէն բնգ նա ոչ հաճեալի, զի սբ ոչ իցեն հաւատարմք և հնազանդք ուխտիս զոր հատասեալ է իմ, այնպիսիքն զխաբէ լինին հնազանդք Սրբոյն Սրբոց որդւոյն Ապիթալիսց փառաւորելոյն, քանզի զոր ինչ նա կարգաւորեալ է՝ պարտակաւ նութիւն Միւսլիմանաց է կատարել, այց առնելով նոցա և ողորմիլ նոցա յամենայն ժամանակ՝ որքան տեւեցէ աշխարհ մինչեւ 'ի կատարած աշխարհի: Եւ փառք Արարողին տիեզերաց:

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

“Արեցէք զմիմանս, ասէ Յիսուս Քրիստոս, և այսու ծանխք եթ աշակերտ իմ էք”:

Մեր հաստատելէք սակաւաթիւ սկզբունքն բաւական են մարդկային սեռի Կրօնին, տիեզերք այս կրօնին տաճարն է, ուր ամեն պաշտամունքներ ընդունուած են, ուր պէս պէս ծէսերուն զանազան արարողութեանց ամեն ժողովրդոց հաւատոյ եւ վարդապետութեան մէջէն Աւետարանը իւր ջինջ նշոյնները կը ճառագայթէ:

Վարդապետութե մէջ միութիւնը՝ մարդկային զարմին յառաջադիմութե ձախող փառասիրութիւնն է միայն: Բարոյականին մէջ միութիւնը երկրիս վերայ եղող բոլոր ժողովրդոց խաղաղասէր քաղաքակրթութիւնն է: Ուրեմն Տիեզերական կրօնք մը հիմնելու դաշտիարին մէջ բնաւ պատրանք մը չը

կոյ, վասն զի պաշտամունք մը, վարդապետութիւն մը չէ, այլ Աստուծոյն և մարդոց սէրն է, այս երկնային բարոյականի գործովը ամեն հաւատալիք զտելը Յիսուսի Քրիստոսի աշխարհ մը ընծայել էր : Յիսուս Քրիստոս, մարդիկ միմիայն պաշտամանց մէջ ժողովելու չէ եկած, այլ միայն Աստուծոյ առջեւ՝ ըստ իւր երկրպագելի բանին, «Չողորմութի կամիմ' և ոչ զղահ» : Նաև ով որ Աստուած կը սիրէ իրրեւ հայր և մարդիկ իրրեւ եղբայր, ով որ թշնամեաց ձեռք կը կարկառէ, և իր հալածողները կ'օրհնէ, հեթանոս ըլլայ հերձուածող ըլլայ, կրնայ Քրիստոսի աշակերտ անուանիլ : ասուանիկ ինչպէս աշխարհը քաղաքակրթելու համար Աւետարանը գրուած է, նա տաճարները չափի կործանէ, այլ մարդիկ պիտի ամբէ, հաւատալիքները չըպիտի հարուածէ, այլ ազգաց խորհուրդ մը պիտի տայ : Միայն ջանացէք որ իր բարոյականը բարբառասաց սրտին մէջ թափանցի, պիտի տեսնուի նայն հետոյն բազմակնութեան, ներքինացման, ցեղի, գերութեան և բռնակալութեան, որ մարդոց նախատինքն է, և մոլեռանդութեան, որ առ Աստուած տգիտութիւնն է, բարձունք և շիջումն : Եթէ այս ամեն գարշուութիւնը ջնջուած ըլլան, այն ատեն կը ապաշարք ինչ պիտի դառնան :

Քրիստոսեայ :

Եւ Յիսուսի Քրիստոսի բոլոր խորհուրդը հոս կը կայանայ, եթէ ուղեր կրօնք մը ստեղծել, Մովսէսին պէս կը սխեր վարդապետութիւնը ձէս և արարողութիւնը սորվեցնել ժողովուրդ հարուածող միակ իրեր :

Արդ, Աւետարանը բարոյականի մը օրինագիրք մ' է և ոչ Մաշտոց, չիկայ բնաւ պաշտամունք եւ ոչ մին մեր գաղանախորհուրդներէն յայտնուած :

Ինչո՞ւ, վասն զի Քրիստոս կրօնք հիմնելու համար չէ եկած, այլ կանոնաւորելու : Զրպարտեցէք, իր ուսուցմունքն որչափ որ կ'ուզէք, նա երբէք բան մը չըսաւ որ կարենայ հասարակութիւն մը շողմել, ազանդի մը հաճոյանալ կամ ազգերը բաժանել : Իր վարդապետութիւնը ամեն կլիմայի կը պատկանի, մարդկային ազգը կ'ընդգրկէ, նա որ և է հաւատալիք մը չը պարսաւեր, որ և է կառավարութիւն մը չը քննադատեր, այլ իր բարոյակալը կը հիմնէ, և ամեն մարդիկ ՚ի սէր Աստուծոյ եւ ընկերին կը հրաւիրէ, մարդկութեան վերայ ծանրացող ամեն չարեաց միակ դարման եղող սկզբան ակնկալելով, ինքը փոխելու վրայ բընաւ չը խօսիր, այլ ամեն ինչ իրմով փոխեցաւ :

Ամենէն ազգու դիտողութիւն ընելու համար միայն մէկ գործ՝ գերութիւն յառաջ բերենք, ատեն մը մարդը վաճառք մի էր և իրրեւ գրաստ ՚ի վաճառատուն կը տարուէր : Յիսուս Քրիստոս միայն այս դժոխային շահագիլ տուութեան դէմ որոտաց, թէ ազգերը բարբարոսութե քող պատուելու հրաւիրեց, առանց հասկնալու անոր մտիկ ըրին, սովորութիւն ընդհանուրէր, կուրութիւն զանի իրաւանց վերածած էր : զարմանալի բան, Աստուած մեղքին վրայ կը լռէ, բայց մարդկային սեռին հանուր եղբայրութիւն մը կը հաստատէ : «ԴՈՒՔ ԱՄԵՆ ԵՔԻՆ ԵՂԲԱՐԵՔ ԻՔ» : որչափ որ այս ճշմարտութեան ոգին քաղաքակրթեալ աշխարհին ըզգալի կ'ըլլար, այնչափ գերութիւնն աներեւոյթ կ'ըլլար : Մեծամեծ յեղափոխութիւնները միայն մեծամեծ ճըշմարտութեանց լուսով տեղի կ'ունենան :

Ուրեմն Յիսուսէ Քրիստոսէ գըծուած ընթանքը մէկ հատիկ է, որ աշ

խորհրդով վերանորոգելու կարող կըլլայ, պէտք է սկզբունքը հաստատել առանց նախապաշարմունքի հարուածելու, որուն պաշտօնը է ժողովուրդը, այլ ուրիշ ժամանակին և Տիեզերական բանին: Ճշմարտութիւնը յամբ և առ տիեզանաբար ստութիւնը կը ջնջէ, ինչ պէս արշալոյսը խաւարը: Յետին գիտողութիւն մը և կը վերջացնեմ, բարբարոս Արեւմուտքը բարոյականը ընդունելէն առաջ վարդապետութիւնը ընդունել, երկար ատեն ալ բարբարոս մնայ: Այսօր իր ճակատագիրը փոխուած է եւ պէտք է բաւել թէ՛ Աւետարանին փոխադրական լուսով քաղաքակրթութեան եւ ազատութեան հասաւ:

Փորձառութենէն օգուտ քաղենք, և Աւետարանին ամենաճշմարիտ հագին երկրագնդին ղդացնել կու տայ իբրեւ առաջնորդ և անուշ հողմիկ, որ Արեւմուտքէն յԱրեւելս կը շնչէ կենսատու անձրեւ մը, որ երաշտ երկրին արգաւանդութիւն և վերակենդանութիւն կը պարգեւէ:

Օ՛հ ուրեմն, Աւետարանին ոգին թող մեր առաջնորդն ըլլայ և ոչ ծէս և արարողութիւն, որ ազգաց բաժանման կռուոյ և ատելութեան նիւթ են դարձեր սոսկապէս: Աւետարանը սիրոյ և միութեան միակ ձուլարանն է, եւ անդ պէտք է յանգի մեր իղձը և տենչն և անդ է միայն մեր պսակն անթարշամ:

Ե՛մէ՛ Մարիէն Թարգ.
Զատար Մ. Համբարձումեան,
Ուսումնարար: Երեւան:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ ԴՅՈՒՅԻՅ

Այս անգամ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը դարձնում ենք աւելցոյս վարժութեաց սեմինարի վերայ: Մեր անձնական հայեացքներն այս ուսումնարանի մասին յոյս ունենք որ իշ ժամանակ մանրամասնօրէն յայտնել ընթերցող հասարակութեան, առ այժմ կամենում ենք ծանօթացնել մեր Հայ կանանց այս ուսումնարանի ծրագրին: Համարձակ կարող ենք ներկայացնել այս հիմնարկութիւնը իբրեւ բաւական օգտաւէտ այն մտածող կանանց և օրիորդներին, որոնք կամենում են սովորել երեսօտական հասակի կանոնաւոր կրթութիւնը: Մեզ համար նմանապէս մեծ նշանակութիւն ունի այն բանը, որ այս Սեմինարի Դիրեկտոր Պ. Ա. Կէօճեւը աշխատում է ամենայն միջոց և յարմարութիւնք մատակարարել օտարազգի կանանց իւր ուսումնարանից զանազան կողմից օգուտ քաղելու: Առ այժմ օտարազգիներից այս Սեմինարիցում կան մի Անգղիացուհի, երեք Ռուս օրիորդներ, որոնցից երկուսը Պետերբուրգից են, իսկ մէկը Կիւշինեվից, երեք օրիորդ Ռումինիայի կառավարութիւնից այստեղ ուղարկած վարժապետութիւն սովորելու: Մէկ Հունգարացի օրիորդ, երկու Հայ կանայք և մէկ Հայ օրիորդ, այս վերջինը ուսումնարանում գիշերօթիկ է: Վերջերում այստեղ եկաւ և մի Վրացի օրիորդ:

Գօթայի վարժութեաց սեմինարը
(Ճեմարանը) և նորա բաժինները:

Գօթայի վարժութեան Սեմինարի նպատակն է աղջիկեանց փոքր հասակից մինչեւ հասունը այնպիսի կրթութիւն տալ, որ համապատասխանէ նոր

ժամանակին և այժմեան մանկավարժութեան պահանջներին: Սորա աշակերտութիւնը պէտք է ոչ միայն ընդհանուր ուսումնարանական կրթութիւնն ունենան, այլ և իսկապէս կանոնաց հարկաւոր դործունէութեան մէջ շատ գիտութիւն և ճարպիկութիւն ստանան, որպէս զի նոքա իւրեանց ինչպէս ընդհանուր, նոյնպէս մասնաւոր կոչման համար, բոլորովին պատրաստած լինեն: Այսպէս ասել, նոքա այնպէս պէտք է կրթուին, որ ոչ միայն հաւատարիմ կանայք, լաւ տանտիկիներ եւ իւրեանց որդւոց համար հասկացող մայրեր դառնան, այլ և եթէ նոքա զոչուած լինեն որ և իցէ պատճառով այդ բնական կոչման կատարումից, կեանքի միւս հոնգամանքներում կարողանան իւրեանց համար դործունէութիւն գտնել և իւրեանց կեանքը բազդաւոր կացուցանել:

Այս հիմնարկութիւնը մատչելի է ամեն մի դասի աղջկանց համար: Մի և նոյն ժամանակ պէտք է նկատել, որ ուսումնարանն ունենալով, այգալիսի բարձր նպատակ ուշք չէ դարձնում (սարժնի) կրթութեան վերայ:

Զանազան հասակի և զարգացման համեմատ հետեւեալ կերպով է բաժանուում՝ Կէօլերի Սեմինարը:

Ա. Մանկական պարտէզ:

Մանկական պարտէզը բաժանուում է երկու դասատուն, որոնցից ամեն մէկը պարապմանց համեմատ երեք բաժին ունի: Մանկական պարտէզի հիմանց մասին մենք ներքեւ մանրամասնաբար պէտք է խօսենք:

Բ. Օրիորդ, նոր ուսումնարան չորս դասատուն:

Օրիորդական նոր ուսումնարանը գտնուում է անկողնայէս մանկական պարտէզից յետոյ, այստեղ սկսում է ուսումը և վերջանում է բարձր պատրաստական դասատնով: Օրիորդաց նոր ուսումնարանում դաս է տրվում՝

Կրօն, Վերամաներէն լեզու (կարգաւ, գրել, շարադրութիւն, վարժ ընթերցանութիւն, պատմել, գրականութիւն): Քաղղլերէն լեզու, թուաբանութիւն, երկրաչափութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, բնական պատմութիւն, բնագիտութիւն, նկարչութիւն, երգեցողութիւն, ձեռագործութիւն:

«. (Այս դասատուները մտնում են երեսայք 6 տարեկան հասակից, Բ.) բացի մանկական պարտէզը յաճախող երեխանց՝ ընդնվում են այստեղ և ընտանիքում լաւ կրթուած երեխայք, Գ.) ընդունելութիւնը տարին մէկ անգամ է. այն է՝ Զատիկից յետոյ, 6—14 տարեկան ուրիշ ուսումնարանում կամ տանը պատրաստած աղջիկն ընդունվում է ամեն ժամանակ հարցոյքնութեամբ, Դ.) ընդունելութեան ժամանակ պահանջում են մկրտութեան և ծաղկահատման վիայական:

Գ. Բարձր պատրաստական դասատուն:

Այս դասատունն ունի այն նպատակը, որ շարունակէ հիմնաւորապէս Օրիորդական ուսումնարանի գիտութիւններն և պատրաստէ աղջկեանց երկու բարձր մասնաւոր դասատուների համար:

Վերայիշեալ աւարկաներին աւելանում են այստեղ—մայրերի համար դաստիարակութիւն, տնտեսագիտութիւն, հաշուեպահութիւն, խոհանոցի ֆիզիքա և քիմիա: Այստեղ ընդունվում են օրիորդներ 14 տարեկան հասակից: Միւս տեղերի աղջկերքը կարող են այստեղ մտնել իւրեանց ընդհանուր ուսման պակասորդը լրացնել:

լու համար : Այս դատատան մէջ կարելի է և միայն առանձին առարկաներ լսել, օրինակ հաշուեպահութիւն, տրանսպարութիւն, տնտեսութիւն եւ մարդագիտութիւն :

Դ. Մանկական պարտիզպանու հետ
Սեմինար :

Այս դատատունը մասնաւոր է նոյս համար, որոնք իւրեանց կեանքի նպատակ են գրել ընտանեկան կամ հասարակական Մանկական պարտեզ կառավարելու կամ վարժուհեաց դատատուն մտնելու :

Բարձր պատրաստական դատատունն անցած կամ նոյս չափ գիտցողները, 16-ից ոչ պակաս օրիորդներ կարող են այստեղ մտնել : Ուսումը շարունակվում է մի ամբողջ տարի : Այս տեղ ուսումնաւարտած եւ հարցաքննութիւնը տուած օրիորդը ստանում է վկայական, որով ունի իրաւունք Մանկական պարտեզ հիմնելու : Այս դատատան առարկաներն են՝ Կրթութիւն, ընդհանուր մանկավարժութիւն, Մանկական պարտեզի գործնական և տեսական գիտութիւնը, Զբօսեղի ձեռագործութիւնները, Մանկական պարտեզում փորձնական դաս և նորաքննութիւնը Մանկական պարտեզի յաճախումն, Գերմանական, Գրանտական և Անգլիական լեզուներ, Թուաբանութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, երգեցողութիւն :

Ե. Վարժուհեաց Սեմինար :

Այս առաջին դատատան գլխաւոր նպատակն է Գոթայի դքսութեան Ժողովրդական ուսումնաւարտների համար վարժուհիներ պատրաստել : Այս դատատունը կարող են մտնել միայն այն օրիորդները, որոնք աւարտել են երկ-

րորդ դատատունը և ստացել են մանկական պարտիզպանուհեաց վկայական :

Այս տեղ աւարտած սկզբնական վարժուհին պէտք է անպատճառ մի և նոյն ժամանակ Ֆանկական պարտիզպանուհի լինի :

Ուսումը շարունակվում է մէկ ամբողջ տարի : Այս տեղ բացի վերոյիշեալ առարկաները՝ գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձնվում է դատատուութեան եղանակագրութեան (մետոդիկայ) և փորձնական դասերի վերայ փոքր դասատուներում : Հարցաքննութիւնը տուած իւր վկայականի հիման վերայ՝ օրիորդն ունի իրաւունք ամեն մի սկզբնական ուսումնարան մտնել, ինչպէս վարժուհի : Իսկ ինքը Սեմինարիայի կառավարութիւնը ուրախութեամբ կ'առաջարկէ այդ պիսի մի վկայական ունեցող օրիորդին ամեն մի մասնաւոր, կառավարչական և արտասահմանեան ուսումնարանին իբրեւ վարժուհի և Ֆանկական պարտիզպանուհի :

Պատմություն (գիշերօթեալ) :

Այս հիմնարկութիւնը գտնվում է քաղաքի ամենալաւ փողոցի վերայ և չընդադատած է գեղեցիկ ուղիով :

Բոլոր վերին յարիւր նշանակած է այդ քաղաքներից եկած օրիորդների կացութեան համար : Ամեն մի սենեակում՝ նայելով նորա մեծութեան, բընակվում են երկուսից մինչեւ երեք օրիորդ : Առանձին սենեակ ունենալ ցանկացողի հետ կապվում է առանձին պայման : Այս տեղ բնակող աշակերտուհեաց համար կայնմանապէս մի առանձին ընդհանուր մեծ սենեակ, ուր նոքա կարող են պարապել մինչեւ գիշերուայ 10 ժամը : Հաստատութիւնը տալիս է իւր Թոշակաւ օրներին այն չափ ազատութիւն, որքան մի բարե-

կիրթ գերդաստանը տալիս է իւր սրգ-
ւոյ : 6-14 տարեկան աշակերք չեն ըն-
դունելում պանսիօնում, բայց ցանկա-
ցողները այնու ամենայնիւ պէտք է
դիմեն կառավարին, այս վերջինը պատ-
րաստ է նմանապէս այն օտար օրիորդ-
ներուն կամ կանանց համար, որք ցուն-
կանում են մասնաւոր վարժուհեաց
գասառները յաճախել եւ պանսիօնի
գիւր խրեանց կտրողութիւնից վեր
է, որոնք արժան բնակարան :

Տիկին Ս. Բ.
(Մեղու Հոյատառնի) :

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵՐՈՅԵՆՅ ՊԱՏՈՒԵԼԻՈՅՆ

Արժանապարհ- Խմբագիր Սիժն պարբերականի :

Կը յուսամ որ այս անգամ եւս
կը բարեհաճիք հրատարակել առ Տե-
րոյենց Եֆէնոսի գրած սոյն յօդուածս,
որ պատասխան է Հայրենիքի 225 Բը-
ւոյ մէջ իւր հրատարակած յօդուա-
ծոյն : Սորա յապաղման պատճառը
արդէն գիտէք, որ իմ բացակայու-
թիւնս և Հայրենիք լրագրոյն ուշ ձեռ-
քսա հասնելն եղած է :

Տերոյենց Պատուելին իմ նախորդ
յօդուածին երկարութենէն ձանձրա-
ցած լինելով, այս անգամ խիստ հա-
մուռտ կը գրեմ. բայց չը գիտեմ թէ
երկարէն հասկանալ չուզողը՝ կարծով
պիտի կամի՞ հասկանալ :

Տերոյենց Պատուելին մեր խօսքերն
անպատուելու համար՝ զայն պանդուխ-
դին ո՞՞հ կ'անուանէ. սակայն մեք պան-
դոններու մէջ կեցած չունիմք. ուստի
և այն անդի ո՞՞հերը մեզ անձանօթ են
.....

Յաճախակի ո՞՞հեր եւ ըզուներ
քննադատող Պատուելին՝ երանի՞ թէ
սակաւ ինչ իւր ո՞՞հոյն վերայ եւս ու-

շաղրու թիւն դարձնէր, զոր հարկ չէ մք
համարիր այժմ քննադատելու.....
և կը յայտնեմք միանգամայն, թէ ինչ
որ խօսեցանք ու կը խօսիմք, բնաւ ա-
նօգուտ վէճի եւ հակառակութեան
համար չէ, այլ ճշմարտութեան և օղ-
տի համար. իսկ եթէ սակաւ ինչ խիստ
ըզու գործածեցինք, դորա պատճառ
տուաւ նա ինքն Տերոյենց Պատուելին,
որ չուզելով սկիզբէն խոստովանել իւր
սխալմունքը՝ (եթէ սխալանք էր և ոչ
կամակորութիւն) յայտնի ճշմարտու-
թիւն մի խեղաթիւրել ճգնեցաւ :

Ես այս անգամ շնորհակալ պիտի
լինիմ Տերոյենց Պատուելին, որ վեր-
ջապէս կերպիւ մը խոստովանած է թէ
իւր յիշած ժողովը Տիէլէրական չէ : Ինչ
պէս մեր արդէն յաճախ կրկնութենէն
ամեն մարդ հասկացած է, որ մեր պա-
հանջածն ալ այս էր. և այժմ որ ինքը կը
խոստովանի թէ նոյն ժողովը Տիէլէրա-
կան չէ, այլ ինքը կ'ըծիկու և մակիե-
րուիեա՞ք Տիեզերական ըստծ է, ալ մեզ
հարկ չի մնար նորէն կրկնել եւ ցոյց
տալ թէ ինքն ինչպէս աշխատեցաւ
Տիէլէրական լինելն հաստատել, չեմք ու-
զեր կ'ըսեմ՝ նորէն յառաջ բերել այն
խաբէութիւններն, հակառակութիւններն
ու փախուստները, որք իւր յօդուա-
ծոց մէջ կը վխտան, վասն զի մեք հա-
կառակասիրութեամբ վառուած չեմք,
այլ ճշմարտասիրութեամբ :

Ահա Տերոյենցի բուն խօսքերը կ'դնեմք
հոս, որպէս զի չկարճուի թէ կրղրպար-
անեմք. « Ես, կ'ըսեմ Տերոյենց, այս նա-
խընթաց ժողովները Տիեզերական ըս-
ուած տեսակէն կարծելով, նոյն անու-
նը տուեր եմ » : Այս է Պատուելին
խոստովանութիւնը՝ զոր խիստ կանուխ
կարող էր ընել, եթէ կարճ խօսիլ կը
սիրէր և եթէ գաղտնի նպատակ մը
չունէր. բայց մեզ հարկ չէ նորէն քնն-
նութեան մտնել..... :

Արդ՝ մէք այն պատասխանը ընդունելով և գոհ լինելով, կը յայտարարեմք, որ մէք Պատուելւոյն հետ ուրիշ գործ մը չունիմք. թէպէտ ինքն միջանի հարցմունք և առաջարկութիւններ կ'ընէ. բայց մէք նոցա պատասխանելով մեր արդէն խօսածներէն դատիւր գիտնական հռչակուած գլխոյն և իւր նոր արթնցած խղճմտանքին կը ձգեմք, և բացարձակապէս կ'ըսեմք, որ այդպիսի նիւթոց վերայ մեզ հարցումներ չ'ուղղէ, վասն զի չը պիտի պատասխանեմք և վասն զի նոցա պատասխաններն արդէն տրուած և ճշմարիտ Հայերու և ճշմարիտ Քրիստոնեաներու հոգեշունչ խօսքերովը մեր ժուած լմնցած են, զորս ինքը քաջ գիտէ, և դարձեալ կը զրկեմք զինքը գէպ 'ի պատմութեանց էջերը, ուր պիտի տեսնէ թէ ոչ միայն խօսքով և գրչով, այլ և հալածանօք, տարագրութեամբ եւ արեամբ իսկ պատասխանած են դոցա, և մէք չեմք կամիր արդէն վրձն

ռուած եւ լրացած բան մը տառնց կարեւորութեան խօսքի նիւթ ընել և վերստին վիճաբանութեան դուռ բուռնալ:

Սա ալ չը մոռնամք աւետելու Տէրայնց Պատուելին, որ ինչպէս ինքը հաւատարիմ է Հռովմէական եկեղեցւոյն, թող գիտնան, որ նորա եւս նոյն չափ հաւատարիմ են իրեն. քանզի 'ի շնորհս Տէրայնց Պատուելւոյն Սեպտեմբերի Սիժն ամսաթերթը՝ Պապական միաբանութեան մը կողմանէ յետ դարձուեցաւ: Այս պատճառաւ մէք ալ այդպիսի նպատակաց ծառայողներու ամեն հարցմանց և առաջարկութեանց պատասխանելու պարտաւոր չեմք ճանչնար զմեզ, այլ ճշմարտութեան համար խօսածնիս և Պատուելւոյն այս վերջի խոստովանութիւնը բաւական համարելով, կը վերջացնեմք խօսքերնիս:

Ս. Վ. Սարկիսեան:

Մ Ա Հ Ա Յ Ո Ի Տ Ա Կ

ՅԱԿՈԲ Եպիսկոպոս Տիգրանակերտցի, Միաբան Սրբոյ Աթոռոյս, կաթուածահար մահուամբ առ Տէր փոխեցաւ Յունիարի 27 ին 'ի սուգ համակելով բոլոր Միաբանութիւնն:

Կաթուածի սոսկալի հարուածէն ընդարմանալով չը կարաց ամենեւին

խօսակցիլ Միաբան Հարց և Եղբարց հետ: Բժշկաց ջանքն ու աշխատութիւնն 'ի դերեւ ելին, եւ մի ժամու մէջ կաթուածի հարուածն տարածեցաւ բոլոր մարմնոյն մէջ, անխօս և անբարբառ քանի մի ականարկ ձգեց շուրջ սրտեալ Հարց և Եղբարց վե-

րոյ և իւր հոգին աւանդեց :

Անակնկալ մահէն ժամ մի առաջ ուրախ էր և զուարթ և նոյն օրն ծաշած էր քանի մի Միաբան Հարց հետ իւր սենեկին մէջ եւ պարտեղ ելած չըջագոյելու : Գոգոյեա Նախատնա մութիւնն տնօրինած էր, որ վերջին աւուր մէջ յատկապէս ՚ի ծաշ հրաւիրելով խնդակցի իւր Միաբան եղբարց հետ :

Հանգուցելոյն յուղարկաւորութիւնն կատարուեցաւ շքեղ հանդիսիւ, ՚ի ներկայութեան Միաբան Հարց, Եղբարց, Ուխտաւորաց և բազմութիւ օտարականաց : Օծման արարողութիւնն կատարեց ինքնին Ս. Պատրիարքն արտասուելով եւ յարտասու շարժելով բոլոր հանդիսականներն : Օծման արարողութենէն զինի դամբանական խօսեցաւ Ս. Պատրիարքն, յայտնելով որ հին Միաբաններէն մին է Հանգուցեալ Յակոբ Եպիսկոպոսն և իւր 53 ամեայ կենաց չըջանի մեծագոյն մասն Ս. Աթոռոյս մէջ անցուցած է : Դպրութեան, Սարկաւագութեան և Վարդապետութեան աստի ճանն Ս. Աթոռոյս մէջ առած է : Եպիսկոպոսացած է ՚ի Ս. Էջմիածին Մատթէոս Կաթողիկոսէն եւ վարած է Ս. Աթոռոյս մէջ զանազան պաշտօններ, այն է Դրագրութեան, Ս. Տեղեաց Տեսչութեան, Թարգմանութեան, Ժողովական անդամութեան և այգելութեան ՚ի Հայաստան :

Հանգուցեալն թաղուեցաւ Սուրբ Փրկչայ վանուց դաւթին մէջ, Դաւիթ Եպիսկոպոսի շիրմին մօտ, որ իւր հոգեւոր հայրն էր և որուն սպասաւորած էր երկար ժամանակ :

Այսպէս անկայուն է ահա մարդոյ երկրաւոր կեանքն, այսպէս անխմանալի է Աստուծոյ Նախախնամութիւնն : Ուստի կը մնայ մեզ միայն օրհնել Աս-

տուծոյ կամքն և հանգիստ ու երանութիւն մաղթել հանգուցելոյն :

Տ Ի Ո Ւ Ր Դ Է Պ Ք Մ Ը

Ըստ Տնօրէնութեան Ս. Աթոռոյս Վարչութեան Արժ. Խորէն վարդապետն ՀայՖայ և Ա.բ.բ.այ երթալով տեղւոյն քանի մի Հայազգի ընտանեաց հոգեւոր պիտոյից մատակարարութեան համար և վերադառնալով անտի հետեւեալ դէպքը կը հաղորդէ Խմբագրութեանն :

« Քանի մը ամիս առաջ Կեսարիոյ Թալատէն Մահաթեփ Կարապետ Աջդ թրապ մականուանեալ Հայազգին Ա.բ.բ.այ երթալով Աջդութիւն կ'ընէ. և ժամանակէ մը վերջը կը հիւանդանայ. տեղւոյն մեր ազգայիններէն Ստեփանեան մահաթեփ Յովհաննէս աղան հիւանդանոցի տեսչն և զօրապետին կը դիմէ խնդրելով, որ հիւանդը զօրաց հիւանդանոցը փոխադրեն դարմանելու համար : Նոքա եւս հրաման կ'ընեն անմիջապէս հիւանդը հոն կը փոխադրուի և պէտք եղած խնամքները կը տարուին : Բայց Աջդ թրապի կենաց վտիճանը հասած լինելով բըժըշկի սն դեղերը իրեն չօգնելով երկու ամիս Տէրութեան հիւանդանոցի մէջ պատասպարուելէն և խնամուելէն զինի, իւր մահկանացու կեանքը կը կնքէ :

Տեղւոյն զօրապետներէն Ահմատ պէյ և Իսմայիլ պէյ հազարապետները լուր կը զննեն Հայազգի Յովհաննէս աղային թէ ձեր ազգէն մեր հիւանդանոցը պատասպարուող Աջդ թրապի վախճանեցաւ, եկէք վերցուցէք : Առայս Յովհաննէս աղան Ակնցի Ղուկասեան Գէորգ աղային կը դիմէ լուր կը

տայ, և Գեորգ աղան կ'ըսէ, որովհետեւ մենք հոս Յիկեղեցի և Յիկեղեցական շուկայի մը ան, և գնացէք վերցուցէք և պէտք եղած ծախսերը ես կը վճարեմ:

Յովհաննէս աղան կ'երթայ Յոյն քահանայ մը կ'առնու եւ գտնուող հայերը, ու մի քանի հոգի ևս Յոյնէրէն կ'երթան ննջեցեալը վերցնելու: Այն միջոցին երբ ննջեցեալը պիտի սէնեակէն դուրս հանեն, վերցնելու հաղարկողներն կուգան կ'ըսեն, (չմտնելիք տուրսուն իշ պաշկալաւոր) նաեւ Իտարէ մէջիտի կողմէն մարդ մը կուգայ և կ'ըսէ, ննջեցեալը առ ժամ մի վերցնէք և Յովհաննէս աղան ժողովին կը կանչեն, ուր որ բայ Դ ժողովրդականներէն, նաեւ կային Եօղիաթցի Ապուստոսէ Էֆէնտին, եւ Ա.ք.բեայի Շէխ Ալի Միւֆթին և կ'ըսեն վեց տաճիկ վկայներ կան որ ձեր հայր մեռնելէն քանի մի ժամ առաջ տաճիկութիւնը ընդունած է, ուստի դուք չէք կրնար վերցնել, պէտք է որ մենք վերցունեմք:

Ար պատասխանէ Յովհաննէս աղան թէ՛ ո՛չ ապաքէն տէրութիւնը օրէնք ունի, որ երբ մէկը կրօնափոխութեան գիմել ուզէ, նորա ազգին լուր կուտան և կուգան կը համոզեն, եթէ չը համոզուի այն ժամանակ իւր ընտրած կը բռնէին կը մնայ, դուք գիտէիք որ մեռնողը Հայ է, ինչն մեզ լուր չտուիք, և կամ թէ երկու ժամ առաջ լուր տուիք թէ ձեր հայր մեռած է եկէք վերցուցէք այժմ ի՞նչպէս կրնէք տաճիկ է: Այս խօսքերը բնաւ ներգործութիւն չըրին, Միւֆթին սպառնաւ կան կերպով մը ըսաւ վեց տաճիկ վեհայ կայ, մեռնողը տաճիկ է, և տաճիկները պիտի թաղեն, և վերջնական կերպով Հայերը կը մերժեն ընդ նմին

Յոյն քահանան և յուզարկաւորութեան գնացող ժողովուրդը, և դագաղը կ'առնուն եւ կը դառնան: Եւ Տաճիկները Միւֆթիի հրամանաւ հիւանդանոց ելլալով ինք ժամ առաջ մեռնող հայը կը թրխատեն և իրենց օրինաց համեմատ կը տանեն տաճկաց գերեզմաննոցը կը թաղեն:

Այս պարագայիս մէջ մենք կրնանք խորհիլ թէ աչքը Թրապիսի համար երբ քանիմը մարդ ըսեն տաճիկ է, այս ըսելով նա տաճիկ եղած չըլար: Այսպէս ալ Հայ մեռեալը թրխատելով տաճիկ եղած չըլար. վասն զի գերեզմանի քննութիւնը Ա.ք.բեայի Միւֆթին չէ, որ որոշումը թրխատութեան և անթրխատութեան վրայ հիմն է, այլ Աստուծոյ է, որ բացորոշ գիտէ թէ Աչքը Թրապ Հայ է, թէ տաճիկ: Այսպէս Հայը տաճիկ գերեզմաննոցը թաղելով տաճիկ եղած չըլար. մինակ թէ կը ցաւիմք, որ այսպիսի ժամանակ կի մէջ տակաւին գիշերային գործերը կը գործուին և տէրութեան շնորհքը չարաչար կը գործածուի, վասն զի տէրութեան հիւանդանոցի մէջ հայու մը խնամուելու մեծ շնորհքը չարաչար գործածեցին, երբ Հայու անունն տաճկութեան փոխեցին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Քանիցս հրատարակած եմք Սիօնի միջոցաւ Յունաց փոնույ յուզումն, որ սկսուած է Նիքիոս նախկին Պատրիարքի հրաժարման օրէն: Այս յուզումն սոսկալի կերպով քայքայած է վանույ միաբանութեան ներգաշ նախութիւնն: Պրոքոպիոս Պատրիարքն շատ ձախող ժամանակի մէջ Պատրիարքական գահն բարձրացաւ:

վասն զի նախ ընդ գիմադիր ունեցաւ
Երուսաղէմի Յուսապի աւան ժողովուր-
դին և ապա գրեթէ բոլանդակ միա-
բանութիւնն : Ժողովրդեան կողմէն
եկած հարուածներուն գիմադաւ ան-
տարբեր համբերութեամբ . բայց Սի-
արանութեան հարուածներն անտա-
նելի էին , ուստի և ստիպուեցաւ հը-
րաժարական զրկել առ Բարձրագոյն
գուռն , իւր անտանելի կացութիւնն
նկարագրելով : Բարձրագոյն գուռն
ընդունած է իւր հրաժարականն եւ
տեղւոյս Վսեմ . Բգեշխի միջոցաւ
ճանաչած է իրեն : Պրոքոպիոս այժմ
Պատրիարքութեան հրաժարելով իւր
նախկին վանական սենեակն առանձ-
նացած է և առ ժամանակեայ փոխա-
նորդ կարգուած է Բեթլէհէմի Տե-
սուշ եպիսկոպոսն : Յուսապ վանուց
միաբանութիւնն սոսկալի անխնա-
նութեան մէջ է : Իւրաքանչիւր որ
Պատրիարքութեան կը ձգտի , յու-
զումն ոչ Վիրիլոսի համար է և ոչ Պը-
րոքոպիոսի , այլ քանի մի փառասէր ե-
պիսկոպոսներ և վարդապետներ պատ-
րիարքանալու բուռն բաղձանքով Սի-
արանութիւնն յուզեցին և կը յու-
զեն : Տեսներ թէ ինչ վախճան պի-
տի ունենայ սոյն ցաւալի իրողութիւ-

նրն , որով ցայգ և ցերեկ կը յուզի
Յուսապ Սիարանութիւնն :

- Մեր Ս . Փրկչի վանուց նորո-
գութեան եւ գերեզմանատան իրն-
դիրն նպաստաւոր ընթացից մէջ է :
Յուսապի է որ շուտով լուծումն կ'ըս-
տանայ սոյն խնդիրն համաձայն իրա-
ւանց և արգարութեան և Ս . Աթո-
ռոս կ'ազատի սոյն առթիւ ունեցած
տեւական տագնապէն :

- Ներկայ ամսոյս մէջ ձիւնախառն
անձրեւներ գրեթէ անպակաս են Ե-
րուսաղէմի մէջ և ցուրտն խիստ սառ-
տիկ է . սակայն տեղական ժողովուրդն
գոհ է և կը յուսայ առատ հունձ ու-
նենալ յաջորդ տարւոյն մէջ :

- Աբբահորն , որ Երուսաղէմի անձ-
րեւաց առատութեան անձրեւաչափն
կը համարուի , ամսոյս մէջ սկսաւ լը-
նանիլ և յորդիլ : Սոյն հորոյ լցուիլն
անձրեւաց ժամանակ մեծ ուրախու-
թիւն է բնակչաց , այնպէս որ , երբ
հորն կը լցուի , բաժակներով ջուր
կ'առնուն և իրրեւ ուրախութեան
նշան կրտանին կը մատուցանեն Փա-
շային , Պատրիարքոյ և այլ մեծամե-
ծաց . վասն զի ջրհորոյ յորդումն նը-
շան կը համարին առատ հնձոց :

Հեղերէն խաղաղիր. Տպեալ 1869.
 Հենրիկոս եւ Մարիամ. Տպեալ 1870.
 Հրահանգ սիրոյ, գործ Մարեգեան Յովսէփ վարժապետի. Տպ. 1870.
 Ղերուհնա եղեսպցի, եւ Նսայի կաթողիկոս Աղուանից. Տպեալ 1868.
 Ղաչոյ գիրք. Տպեալ 1873.
 Ճառ հաղորդութեան. Տպեալ 1860.
 Ճառ դպրոցական. երկու փոքր տետրակներ. Տպեալ 1863 եւ միւսը՝ 1867.
 Ճարտասանութիւն առ ձեռն. աշխատանքիւնաց եղիպար Մարատեան.
 Մատենագրութիւն նախնեաց. Տպեալ 1856.
 Մատթէա Ուռհայեցի, գործ նախնեաց ժի դարու. Տպեալ 1869.
 Մեկնութիւն եփնացոց. Տպեալ 1850.
 Մեկնութիւն յայտնութեան. Ներսիսի Լամբրոնացոյ. Տպեալ 1855.
 Միկայիլի Ասարոյ ժամանակագրութիւն, գործ ժի դար. Տպեալ 1871.
 —Նոյնը՝ սուրբ Գրիգորի բարեպաշտութեան փոքր ինչ տարբերութեամբ.
 Յովհաննէս կաթողիկոս, պատմութիւն Հայոց, գործ նախնեաց թ. դարու.
 Յովսէփ Գեղեցիկ. Տպեալ 1849.
 Դարեկ. աղօթամատոյց Ս. Հոյն մերոյ գրիգորի Նորեկացոյ. Տպ. 1868.
 Դար բնութեցարան. Տպեալ 1868.
 Ողբերգութիւն ի մեծն Ներսէս. Տպեալ 1863.
 Ռեալ հայրնասիրի. Բ. Տպ. 1874.
 Ռատեմն բարուց. Տպեալ 1857.
 Ռատեմն տրամաբանութեան. Տպեալ 1869.
 Պատմութիւն Ս. Գրոյ. Տպեալ 1867.
 Պատմութիւն նոր Կրակարանի. Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն Ս. Երուսաղէմի, քաղաքային թարգմանութեամբ. Տպ. 1872.
 Պատմութիւն Երուսաղէմի, աշխատանքիւնաց թարն վարդապետ. (")
 Պատմութիւն Ս. Լուսաւորի. Տպեալ 1867.
 Պատմութիւն Լէնկիթիւրայ. Տպեալ 1873.
 Պատմութիւն Հայոց. Տպեալ 1870.
 Պատմութիւն բարոյական. Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն Հայաստանեաց, առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ. Տպեալ 1872.
 Պատմութիւն երկամայի պատմութիւն ի Հաղեւտան. Տպեալ 1871.
 —Նոյնը՝ Գաղղիսիւն լեզուաւ.
 Սարգիս խաղաղիր, այլ եւ այլ անբաժնապաշտ.
 —Նոյնը՝ մեծ գիրքով.
 —Նոյնը միշտ՝ դպրոցներու համար. Տպեալ 1873.
 Նոյնը՝ փոքր գիրքով եւ մանր գրով.
 Սիօն օգոգիր, կաղմալ 1866 էն մինչեւ 1873. աշխարհիկ լեզուաւ.
 Ստորագրութիւն Երուսաղէմի, Տպեալ 1859 : (")
 Վարժութիւն փոխառաց մանկանց. Տպեալ 1868.
 Տանիկի սեղանագրութիւն Երուսաղէմի. Տպեալ 1855. (")
 Տարերք ինքնատեսութեան. Տպեալ 1852. (")
 Տեղութիւն հովաական. Տպեալ 1856. (")
 Տրամաբանութիւն, Պատուելի Գրիգորի Փէշտիմալեան. Տպեալ 1855. (")
 Տնացոյց. Տպեալ 1868.
 Վերական, հին սնով. Տպեալ 1872.
 Վերական Գաղղիսիւն լեզուի. Տպեալ 1871.
 Վերականութիւն Հայերէն լեզուի. Տպեալ 1870.
 Վերականութիւն Գաղղիսիւն լեզուի. Տպեալ 1869.
 Վերանայեալ համառոտ, Հայերէն եւ Սրաքերէն լեզուաւ. Տպ. 1870.
 Օրացոյց եւ շուքականութիւնք օրոյ.

Գրք	Փոյ
2	30
2	20
3	
300	
4	
	30
3	
6	
14	
25	
10	
16	
12	
10	
10	
12	
5	
4	
4	
18	
3	
8	
7	
5	
8	
4	
10	
6	
7	
16	
20	
20	
10	
6	
6	
3	
40	
4	
6	
3	
6	
8	
18	
10	
2	20
4	20
3	
2	
1	

ՅԱՆԿ

Փ Ե Տ Ր Վ, Ա Ր

Տոն նահատակութեան Սրբոց Վարդանանց և հանդէս Ժառանգաւորաց փաթարանի . . .	25_31
Պատմական յիշատակարան	32_37
Հրովարտակ Ալի	37_39
Վարդապետութիւն և բարոյական	39_41
Տեղեկութիւնք Գոթայից	41_44
Խոստովանութիւն Տէրոյնց Պատուելոյն . . .	44_45
Մահացուցակ	45_46
Տխուր դէպք մը	46_47
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	47_48

ԲԱԺԱՆՅՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամեն ամիս կը հրատարակուի 24 երեւոյճ բազմացեայ մ'կուգէտ
ուժածալ լիցիւմով .
- Բ. Տարեկան դինն է երկու արծաթ Մէճիտիյն, հանդերձ ճանապարհի
ծախքովը կանխիկ վճարելի :
- Գ. Զատ տետրակի առնել թւորղը, պէտք է ամեն մէկ տետրին շոքո գա.
հեկան վճարել :